

In dit nummer:

- 83 Altijd vergeven?
Mark Janssens
- 84 Een dieper geloof of de
tijdgeest
W. Smouter
- 86 Antonio, Kaj en het
Groene Hart
J.J. Lakerveld
- 89 Geen maandagochtend-
humor
H. Algra
- 92 Het hindoeïsme
P.J. van Kampen
- 94 Historiciteit en
geloofwaardigheid (4, slot)
J.M. Mudde

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Christelijk mannetjes maken

Hildebrand Bijleveld

Wat is er tegen christelijke mannetjes-makerij? Misschien wel helemaal niets. Mannetjesmaken is de kunst iemand met een mening op het toneel te zetten. Iemands persoonlijkheid – personality – vormt het voertuig van de boodschap. Het is alleen jammer dat er nogal wat mannetjes gemaakt worden die geen boodschap hebben. Denk niet dat mannetjesmakerij tegen onze calvinistische borst stuit. Gereformeerden liepen daarin voorop. Belangrijke elementen van mannetjesmakerij zijn imago's en stigma's, zoals 'bruggenbouwer' (Lubbers), 'directeur van de BV Nederland' (Kok) of de 'illusionist' (Van Mierlo). Die zijn beslist niet nieuw, want wie kent niet 'de klokkenist', alias 'Abraham de Geweldige' (Kuyper) en 'de grote stuurman' (Colijn). Het zijn ook niet de moderne media die nu ineens de huizen van politici binnendringen waar we vernemen dat Wim Kok wel eens op zondag aardappelen schilt. Het is ook geen moderne inkijk in het leven van Kok nu we weten dat hij een dochter heeft die als mode-ontwerpster haar vader adviseert. De mannenbroeders wisten nauwkeurig de dagindeling van de grote leider. En van Kuypers dochter lazen we ook al uitvoerige kledingadviezen. In de gezins- en damesbladen vulde ze rubrieken met brei- en naaitips.

Openheid en consistentie

Kijken we dan naar de onderbroekenlols

waar Amerikanen zich mee vermaken rond hun president, dan leven wij in een land met een redelijke terughoudendheid over het privéleven van onze voormannen. Deels komt dat, omdat ze inderdaad keurig leven. Anderzijds vinden sommigen dat het ook van geen enkel belang is voor hun politieke functioneren. Dat zou theoretisch kunnen kloppen, maar zoals we weten zijn politici geen theoretici en de mensen die hen beoordelen – de kiezers – al helemaal niet. Het is algemeen bekend dat Joop den Uyl zijn opvolger mede een warm hart toedroeg vanwege een onbesproken levenswandel. Dat kon

*Of zijn er
geen grote
persoonlijkheden
meer
met een
boodschap?*

van de andere kroonprinsen binnen de PvdA niet altijd gezegd worden. De geloofwaardigheid van iemands boodschap valt wel degelijk aan zijn privéleven af te lezen. Een minister van Volksgezondheid die zelf rookt, zal een anti-rookcampagne van de overheid weinig goeds doen. Al zegt het niets over het waarheidsgehalte, want ook de rokende minister heeft gelijk als hij zich tegen het roken keert. Maar de politicus heeft slechts een artikel in de uitverkoop; de geloofwaardigheid van zijn persoon in relatie tot zijn boodschap. Dat vergt dus openheid en consistentie.

Persoon en boodschap

Hoe doorzichtig moet het leven van christelijke leiders zijn? De wedergebo-

ren christen Jimmy Carter geeft in zijn boek *Living Faith* volkomen rekschap over zijn persoonlijk geloof in „Jezus Christus die zijn bloed gaf voor mijn zonden”. Hij schetst een transparant beeld van een diepgelovige politicus die biddend zijn weg zoekt. Carter schrijft: „Ik kon de enorme vragen met God delen. Ik merkte dat ik uiteindelijk altijd kon zeggen: „Zo moet het zijn”. Door het probleem in de handen van God te leggen, kreeg ik een vrede waardoor ik met de uitkomst van de beslissing kon leven”. We zien een wereldleider in gebed verzonken; iemand die het imago van de man met 'tandpasta-smile' gelijk op deed gaan met zijn christelijke levensstijl. Churchill – wiens levensstijl overigens geen sterk voorbeeld is – grapte ooit eens over zijn opponent. „Mijn collega is een bescheiden mens.... Hij heeft dan ook veel om bescheiden over te zijn”. Het lijkt er op dat christen-leiders erg bescheiden zijn. Hebben zij dan zoveel om bescheiden over te zijn? Of zijn er geen grote persoonlijkheden meer met een boodschap? Of kiezen zij liever voor een leerstoel, de kansel of een aansprekende christelijke organisatie? In ieder geval tellen we heel weinig welsprekende – zeg maar erudiete – persoonlijkheden die bereid zijn met een transparant privé- en geloofsleven de boodschap van het Evangelie bekend te maken. Toch staat in de politiek een enorm publiek podium opgesteld. Maar dan moet het vak van christelijke mannetjesmakerij goed uitgeoefend worden. Een christen-politicus moet een eerlijk beeld en voorbeeld geven. Dus geen platte teksten – van het type: 'Ik rijd ook wel eens te hard' – om

Vervolg op pagina 82

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
A. Hartkamp
Drs. P.J. van Kampen
J.J. Lakerveld
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 0513-653620
Telefax: 0513-653632.
E-mail adres: kmuller@noord.bart.nl

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

A. Hartkamp,
Schellerpad 34,
8017 AM Zwolle.
Telef. 038-4661327.
faxmail 0842118053.
E-mail: abhart@pi.net

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 0180-320205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 68,- per jaar of f 38,- per half jaar.
Voor studenten f 34,- per jaar.
Buitenland f 112,- per jaar of f 124,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 68 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 0342-411741, fax 0342-411641.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Opbouw wordt gedrukt op gerecycled papier.

Dit tijdschrift wordt ten behoeve van iedereen, die niet op de gebruikelijke manier kan lezen, uitgegeven op geluidscassette en/of in braille of grootletter. Informatie en opgave: CBB, Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden, Postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. 0341-551014.

ISSN 0030-3356

Vervolg van pagina 81

de al te menselijke kanten van een politicus acceptabel te maken. Dat is kletserige openheid. Stop dan eerst met dat asociale rijden. De noodzakelijke mediamieke openheid vergt een hoogstaande persoonlijkheid die aan iemands gezag kracht en uitstraling geeft.

Nu kunnen mannetjesmakers geen persoonlijkheden maken, maar wel persoonlijkheden op een podium zetten. Dat mag gerust met veel tam-tam gepaard gaan. Als persoon en boodschap consistent zijn, is voor die onderdelen geen bescheidenheid nodig. Kortom: „Gezocht voor de christelijke politiek: een welsprekende persoonlijkheid met een goed gebedsleven. Gepaste levensstijl en consistente boodschap gevraagd. Dochter voor kledingadvies strekt tot aanbeveling. Liever geen hardrijder”.

Terminale zorg nodig?

Curadomi helpt met thuiszorg vanuit een christelijke levensovertuiging.

Curadomi

Organisatie voor thuiszorg

Zorg met een visie.
Bel tijdens kantooruren (0318) 54 82 65
buiten kantooruren 0900-82 12340 (spoed)

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.

Opgave: telefoon 0513-653620; telefax: 0513-653632; E-mail: kmuller@noord.bart.nl

7 maart	Opening Landelijke Vergadering 1998
3 april	Ledenvergadering persvereniging Opbouw te Utrecht; 19.30 uur
16 april	Samenwerkingsoverleg CG-NG te Utrecht (Jeruzalemkerk); 19.30 uur
18 april	Landelijke Ontmoetingsdag te Barneveld; info en stands: J.A.D. Schenkel, 038-3320128
25 april	Jaarvergadering Steun Oost Soemba; De Eenhoorn, Amersfoort; 13.30 uur
9 mei	Zendingsvoorjaarsvergadering Leerdam
8 oktober	Vrouwencontactdag te Amersfoort; info: M. van Helden-van Wijk, 033-4562002
7 nov.	Zendingsnajaarsvergadering Leerdam

Rectificatie

In de boekbespreking van mijn hand in het vorige nummer staat op pag. 66 ongeveer in het midden: Je ziet er dan maar mee. Dat moet zijn: Je zit er dan maar mee. Aan het slot van de Persschouw staat op pag. 77: ten diepste van jezelf en van vele anderen. Dat moet zijn: ten dienste van jezelf en van vele anderen. O.M.

Uitnodiging

Het bestuur van de Gereformeerde Persvereniging 'Opbouw' nodigt u uit voor haar jaarlijkse ledenvergadering.

Wanneer: D.V. 3 april 1998

Waar: Jeruzalemkerk, Troosterlaan 65, Utrecht

Hoe laat: Aanvang 19.30 uur, vanaf 19.00 uur staat de koffie klaar.

Deze avond zal vooral in het teken staan van een gedachtenwisseling tussen u (leden van de Persvereniging en belangstellenden) en de redactie en medewerkers van Opbouw. Heeft u vragen over Opbouw of 'opbouwende' suggesties om tot een nog beter blad te komen dan krijgt u de gelegenheid om deze persoonlijk aan de orde te stellen. Laat deze kans niet liggen!

Wij hopen de avond om 21.30 uur af te sluiten. Graag tot ziens op 3 april!

Namens het bestuur,

Mevr. G.J. Dekker-Meijer
secretaris Persvereniging

Altijd vergeven?

Mattheüs 18, 21-35

Mark Janssens, Baarn

Moet je als christen altijd vergeven? De eerste indruk bij het gedeelte uit Mattheüs 18 lijkt onontkoombaar een bevestigend antwoord te geven. Zegt Jezus zelf immers niet wanneer het over vergeven gaat: „Ik zeg u, niet tot zeven maal toe, maar tot zeventig maal zeven maal”?

Er wordt gezegd dat de rabbijnen hadden bepaald dat de grens voor het vergeven van je naaste bij drie keer lag. Petrus schuift de grens een aardig eindje op, naar zeven keer. Hij is heel royaal. Want stel het je maar eens voor dat je collega of je eigen man of vrouw of een klasgenoot, dat die je iets flikt. En oké, je vergeeft het. Maar na een tijd gebeurt er weer iets, iets wat je mischien erg kwetst, maar je bent zo gek nog niet, je vergeeft weer. En nog eens. Ik kan me die rabbijnse regel van drie keer vergeven goed voorstellen. Dat lijkt toch wel echt de limit te zijn.

Geen rekengetallen

Maar hoe royaal Petrus ook wil zijn, hij stelt een grens aan zijn vergeven van een ander. Het heeft iets in zich van: „Jezus, ik wil een heel eind meegaan met wat ik van U begrijp, daarom mijn royaliteit, maar zeg eens: het moet niet overdreven gek worden. Lijkt zeven keer U niet wat?” „Nee”, zegt Jezus, „Nee, niet tot zeven keer aan toe vergeven, maar tot zeventig maal zeven keren.” Dat zijn geen afstreepgetallen. Het verschil tussen Jezus en Petrus is niet dat Jezus een langere lijst nodig heeft voordat bij Hem de maat vol is, zoals Petrus een langer lijstje nodig zou hebben dan de rabbijnen. Jezus zegt: „Het gaat niet om getallen, maar om je houding, je innerlijk. Waar vergeving een aftreksysteem wordt, daar deugt iets niet.”

Jezus' cijfers zijn geen toeval

Geen aftrekgetallen dus. Maar ook op een andere manier zijn de cijfers die Jezus noemt geen toeval. De mensen toen hebben gedacht aan Genesis 4, waar we (in de Griekse vertaling) Lamech horen brallen: „Ik sloeg een man dood om mijn wond, een knaap om mijn striem; want Kaïn wordt zeventig-

maal gewroken, maar Lamech zeventig maal zeven.” Lamech is het wrekende type bij uitstek. En waar wraakzucht z'n kans krijgt, daar breekt het geweld zich baan en is het einde zoek. Want geweld dat beantwoord wordt met geweld, roept altijd weer nieuw geweld op, verschrikkelijker geweld. En is heel de geschiedenis hiervan niet een overtuigend bewijs? Heeft de onmacht van bijvoorbeeld de Verenigde Naties hiermee niet te maken, dat systemen, dat machthebbers, dat mensen wraak willen, het onderste uit de kan willen, zodat de spiraal van geweld almaar verder gaat? Laat Lamech extreem zijn geweest, ik denk niet dat onze wereld nu, duizenden jaren later, wezenlijk anders is. Tegenover de grenzeloze wraak in een wereld van geweld stelt Jezus hier de

**Waar vergeving een
aftreksysteem
wordt,
daar deugt iets niet**

grenzeloze vergeving. „Onbegrensd vergeven”, zegt Jezus, „dat moet je doen, zeventig maal zeven keren.” En die uitspraak licht Hij toe met het bekende verhaal over de man die grote schulden had bij de koning en aan wie iemand anders een klein beetje schuldig was.

Totale kwijtschelding

Deze man – wellicht een soort belastingambtenaar; iemand die belastingen moest innen en uiteraard aan de koning afdragen en dat had hij blijkbaar al heel lang niet gedaan – wordt bij de koning gebracht, kan hem niet betalen en moet met vrouw en kinders worden verkocht. Dan werpt deze man zich neer en laat zo merken dat hij helemaal is aangewezen op de gunst van de koning. „Heb geduld met mij en ik zal u alles betalen.” De koning krijgt medelijden met hem, zegt Mattheüs. Hij gebruikt een woord dat slaat op iemands ingewanden. Het geeft aan dat de koning – beeld van God – tot in het diepst van z'n ziel, van z'n botten, is geraakt. Het doet hem werkelijk wat! En hij doet er wat mee: hij scheldt hem alles kwijt. Voor ons is het bekend, maar 't is verbijsterend wat er gebeurt. Haast absurd. Zoiets doet niemand. Inderdaad, niemand, behalve

deze koning, de koning van het hemelse rijk.

Het vervolg

De man gaat weg, van hopeloos verloren tot gered, van gebonden aan en door een levenslange schuld tot vrij man. Hij treft een van zijn medeslaven, die hem iets schuldig is; een bedrag dat in geen enkele verhouding stond tot de schuld die hij bij de koning had. Maar gebeurde er eerder iets ongelooflijks, iets absurds, totale kwijtschelding, dit is minstens zo absurd. De man grijpt zijn schuldenaar bij de keel: „Betaal wat je schuldig bent!” En precies zoals hijzelf bij de koning had gedaan, doet deze man bij hem: hij valt op z'n knieën en zegt: „Heb geduld met mij en ik zal u betalen.” Maar waar de koning oneindig goed was, te goed, daar is deze man oneindig slecht, te slecht.

Anderen zien het en vertellen het aan de koning. En dan is het opmerkelijke in Jezus' verhaal dat de koning terugkomt bij die eerste slaaf op z'n kwijtschelding. Dat lijkt niet zo netjes van hem. Zelfs al is het volkomen af te keuren wat deze man een medeslaaf aandoet, dat staat toch buiten diens onderonsje met de koning? Dat de koning zich toch hiermee bemoeit kan komen doordat deze slaaf geld dat voor de koning was bestemd óf niet geïnd had óf in eigen zak gestoken had. Wanneer hij een medeslaaf tegenkomt die hem iets schuldig is, zou dat geld kunnen zijn dat bestemd is voor de koning. Dat zou de zaak nog wranger maken. Hoe ook maar, de koning vindt het zo ongepast wat deze slaaf doet, dat hij terugkomt op z'n goedheid. Hij zegt als het ware: „Dit gaat zo in tegen alles wat jou is overkomen, hoe ik je heb behandeld, van in feite ter dood veroordeeld tot levenslange gratie, hier zit geen greintje goedheid bij.” En dan is het alsof hij met gelijke munt terugbetaalt, dus ook zonder medelijden, zonder gevoel. „Had ook jij geen mededogen moeten hebben met je medeslaaf, zoals ik mededogen met jou heb gehad?” Het een, het mededogen van de koning, kán niet zonder het ander, het mededogen van mensen onderling. Er is samenhang tussen Gods vergeving en onze onderlinge vergeving. Of dat betekent dat wij altijd moeten vergeven, wanneer je weet mag hebben dat de HERE God ons vergeeft? Daarover de volgende keer.

Een dieper geloof òf de tijdgeest

Omgaan met veranderingen – I

W. Smouter, Breukelen

Ik heb een heel intensieve tijd achter de rug en in feite zit ik er nog midden in. Het gaat over gebed en verhoring; over veranderingen in de gemeente en wat voor spanningen die opleveren; en uiteindelijk over geloof en ervaring. Ik heb behoefte om erover in Opbouw te schrijven omdat ik sterk het gevoel heb dat het ontwikkelingen betreft waar we allemaal mee te maken hebben.

Het verhaal begint en eindigt met bidden. Met het gegeven, dat bidden in mijn eigen leven en in de gemeente steeds belangrijker geworden is. Ik stel mezelf de vraag, hoe dat zo gekomen is. Ik ben niet zo'n bidder van nature. Wel heb ik enkele herinneringen aan mijn jeugd als ik God vroeg om met een teken te bewijzen dat Hij bestond. Zo moet je dat eigenlijk niet vragen, maar God verhoorde wel. Verder ken ik als onweerlegbare zekerheid het belang van gebed bij mijn werk, met name preken maken. De echte verlichting met de Heilige Geest, die God op het gebed soms al tijdens en anders vlak na het gebed geeft. Geweldig! Maar buiten dat deed ik niet zo veel met bidden. Het praktisch bidden heb ik meer van mijn vrouw geleerd. Zij kent veel meer hoogten en diepten dan ik en zij kan vanuit de diepte roepen tot God. Over de kinderen, over haar gevoelens, over teleurstellingen. En hoe meer je bidt, hoe meer je ook van verhoring weet. Of liever andersom: hoe minder je bidt, hoe minder verhoring je zult ervaren. Ergens in die wereld ben ik ook zelf steeds meer gaan leren van de realiteit van bidden. Eén belangrijke les leerde ik bij mijn werk op de EO. We hebben daar de goede gewoonte om vaak en heel concreet te bidden voor programma's die we maken. Help ons om een goed gesprek, een goed programma te maken.

Ogen open na het gebed

Wat ik daaruit over verhoring geleerd heb is in de eerste plaats, dat het vaak vies tegen valt. Het helpt niet in die

zin, dat EO-programma's zoveel beter worden dan andere. Soms straalt de knulligheid ervan af. En toch, je moet toch al heel erg bevooroordeeld zijn om niet te zien dat de EO door de Here geweldig gezegend wordt en als een zegen gebruikt. Zo ben ik tot de overtuiging gekomen, dat gebed heel belangrijk is en dat daarbij een grondregel is: het is prima om je ogen dicht te doen bij het bidden, maar het is minstens even belangrijk om je ogen open te doen ná het bidden. Daar bedoel ik mee, dat de verhoring soms uit een heel andere hoek komt dan je dacht. Zo heb ik ooit van binnen overhoop gelegen met mijn gemeente en ik bad telkens of God die gemeente wilde veranderen. In plaats daarvan veranderde Hij mij. Is dat gebed dan verhoord? Dacht het wel! Maar het duurde even voor ik het in de gaten had. Daarna kwamen in de gemeente een aantal bijzondere verhoringen op het gebed. Wat er precies gebeurde, dat is niet om in de krant te zetten. Maar we leerden dingen in de praktijk. Hoe God

**het is minstens
even belangrijk
om je ogen open
te doen
ná het bidden**

verhoort nadat we erkend hadden dat we zelf radeloos waren. Hoe je een gebedskring kunt hebben voor iemand persoonlijk. Hoe de strijd tegen duistere machten is, waarbij alle kerkenraadsleden thuis in gebed waren op het uur van een bepaald bezoek. En nog meer. Prachtig. Maar weet u wat nou het probleem was? Dat we in onze gereformeerde cultuur zo weinig kunnen met persoonlijke ervaringen in de kerk. Concreet: er is eigenlijk nooit ruimte gekomen om in de gemeente voor deze verhoringen te danken. En als je er bij mensen thuis over vertelt, dan zijn sommigen wel blij, maar er gaan ook veel haren overeind staan.

Melaatse mannen

Er kwamen eens tien melaatse mannen op Jezus af. „Gaat heen, toont u aan de priesters”, zei Jezus. En terwijl

zij weg gingen, werden ze allen gereinigd. Ze zullen allen blij en dankbaar geweest zijn. Maar slechts één van hen keert terug om met luider stem God te verheerlijken. Jezus zegt dan: „Waren er dan geen anderen om terug te keren en God de eer te geven, dan deze vreemdeling?” (Lucas 17:11-19). Dat verhaal bleef bij me hangen. Zou Jezus in onze gereformeerde wereld 1 op 10 halen? Persoonlijk herinner ik me twee situaties waarin iemand na een verhoring verlof vroeg om voor het dankgebed te vertellen wat God gedaan had. Beide keren betrof het een vreemdeling, net als in Jezus' verhaal: de ene was een Molukse vrouw, de ander iemand die pas bekeerd was en die nog niet wist dat je zoiets niet doet onder ons.

Zeg ik daar nu mee, dat dankbaarheid pas echt is wanneer je er voorin de kerk een soort getuigenis van geeft? Beslist niet. Dankbaarheid is een zaak van het hart en zoals je bidden moet leren in de binnenkamer voordat je het kunt doen in het openbaar, zo geldt dat ook van dankbaarheid. Bij publiek bidden, zo goed als bij publiek danken ligt altijd het gevaar op de loer dat je het veeleer 'voor de mensen' doet. Dat je met je gedachten dus eerder bij de mensen om je heen dan bij de Vader in de hemel bent. Tegelijk is het wel waar, dat God er recht op heeft als Hem in het midden van de gemeente dank wordt gebracht voor wat Hij op het gebed van de gemeente gedaan heeft. Het punt met die tien melaatsen is niet, dat de andere negen niet dankbaar zouden zijn geweest. Het punt is, dat slechts die ene terugkwam om voor God en mensen aan God de eer te geven voor wat Hij gedaan heeft. God heeft er recht op en mensen hebben er zoveel aan. Als de Bijbel beschrijft, hoe Jezus een wonder doet dan zal ik daar, net als iedere predikant, altijd bij uitleggen: het ging niet om dat wonder op zich, maar om wat God daarmee aan geloof wilde bewijzen onder de mensen. Dat geldt toch ook als God vandaag een wonder doet, of een verhoring geeft waar we heel blij mee zijn?

Nee, hoor, niks!

Kijk, nu kom ik van het onderwerp gebed op het onderwerp verandering.

Want ik signaleerde, dat wij in onze traditie het niet zo in huis hebben om iets te doen met de persoonlijke kant van het geloof, met de ervaring. En ik zeg erbij, dat dit in toenemende mate begint te knellen. Ik bezoek mensen thuis' en als ik aan het eind van het bezoek vraag: is er nog iets om voor te danken of te bidden, dan krijg ik soms de verschrikte reactie „nee, hoor, nikts!“. Dat is op zichzelf al vreemd, want waar kom je dan voor? Maar bovendien zie ik soms in hun ogen de schrik: hij zal toch niet weten wat er echt aan de hand is? Dat kan voor een deel liggen aan de verkeerde manier waarop ik die bezoeken doe en daar onderzoek ik mezelf op. Maar ik hoor vergelijkbare moeiten van ouderlingen, dus het lijkt toch iets wat we *gezamenlijk* hebben.

Daar voegt zich bij, dat ik sprekend over het gebed meermalen jongeren heb horen zeggen: ik heb mijn ouders nooit horen bidden. Daar schrik ik van. Tegelijk besef ik best, dat het nikts nieuws is. Het zal vroeger in heel veel gezinnen zo geweest zijn. Dat je hoogstens het Onze Vader of een ander vast gebed hoorde, maar verder nikts en er werd niet over gepraat ook. Was dat nou slecht van die mensen? Dat wil ik helemaal niet zeggen. Hun geloof was ingebed in een gereformeerde wereld. Er waren een heleboel dingen, die je *impliciet* van elkaar wist en die niet zo nodig uitgesproken hoefden te worden. Maar dat impliciete weten is weg, omdat het ondersteunende kader van een 'gereformeerde wereld' steeds meer wegvalt en nu zullen we het aan elkaar moeten zien, horen, ervaren.

Gods hand of de tijdgeest

Ja, 'ervaring', ik kan me voorstellen dat iemand zegt: je wordt ermee dood gegooid tegenwoordig. En dan kun je ook de kritische vraag stellen: is dat nu echt allemaal het gevolg van een dieper leven met God, of is het een kwestie van de tijdgeest? Daar zou ik op willen antwoorden, dat er inderdaad duidelijk een invloed van de tijdgeest in meespeelt, maar is dat nou een tegenstelling met te zeggen dat het het werk van God is? Laat me een vergelijking trekken. In december 1989 viel de Muur in Berlijn, als onderdeel van de onttakeling van het communisme. Was dat nu het gevolg van allerlei binnenwereldse ontwikkelingen of was het de hand van God? Ook daar klopt de tegenstelling niet. Er zullen allerlei verklaringen mogelijk zijn, al heeft geen mens deze ontwikkeling en de snelheid ervan voorzien. Tegelijk is het zo

duidelijk de verhoring van veel gebeden die voor de slachtoffers van het communisme zijn opgezonden. Ik herinner me, hoe ik op de eerstvolgende Jeugddag de vergelijking trok met de *kerkelijke* muren. En dat ik er toen van zei: „God kan communisten veranderen, misschien kan Hij zelfs gereformeerden veranderen“. In de jaren die volgden hebben we toch met de handen kunnen tasten dat God dat ook aan het doen is? In de gereformeerde hoek van kerkelijk Nederland worden de grenzen nog wel scherp getrokken, maar de leden van de kerken geloven er steeds minder in. Dat stelt ons voor allerlei nieuwe vragen, maar ik dank er God voor. En ik weet zeker, dat ik met

je praat wel over kerkelijke zaken, maar zelden over... God

die dank bij de Koning der kerk aan het goede adres ben.

Nuchter en kritisch

Terug naar de grote nadruk die we in onze tijd zien liggen op de ervaring van het geloof. Ik kan in mijn eigen leven heel duidelijk aanwijzen, hoe God het zo geleid heeft dat ik voor het belang daarvan meer oog kreeg. Tegelijk wil ik helemaal niet wegpraten dat de geest van onze tijd het is, die maakt dat we zo'n belangstelling hebben voor het delen van ervaringen, meer dan voor het verkondigen van de leer. Daarmee wordt het nog niet verdacht of zo. Het besef, dat we ook gewoon met een culturele invloed te maken hebben, zal wat mij betreft minstens twee dingen betekenen. Allereerst dat we nuchter en kritisch blijven; dat hoop ik in een volgend artikel te doen. Maar verder leert het me om de openheid waarmee onze generatie over geloof en geloofs-ervaring praat, niet zo af te schilderen alsof het bij de vorige generatie alleen maar buitenkant en verstandelijke leer was. Welnee, zij zijn kinderen van hun tijd en wij zijn kinderen van onze tijd (nou ja, ik voel me vaak een tussen-vorm...).

Kinderen van hun tijd: ik denk nu aan de generatie van na de oorlog, die Nederland opgebouwd heeft op wilskracht en doorzettings-vermogen. Van die generatie heb ik de wonderlijke mix geleerd, die ik als oer-gereformeerd ging beschouwen: je leeft met hart en ziel voor kerk en geloof, maar je praat er zelden over. Dat is te zeggen: je

praat wel over kerkelijke zaken, maar zelden over wat God de afgelopen week voor je betekend heeft in vreugde en verdriet. Dat is echt iets wonderlijks voor me; ik kom het in de Bijbel nergens tegen. Maar ook dat heeft een element van tijd-geest in zich. In deze generatie praatte je toch *sowieso* niet zoveel over gevoelens? Ik spreek veel veertigers, die „genegenheid en goedkeuring“ van hun ouders heel erg gemist hebben. Maar als ik die ouders spreek, dan zeggen ze: natuurlijk hield ik van mijn kinderen, alleen zei je dat niet zo hardop. Eigenlijk vinden ze dat een beetje klef. Zou dat nou helemaal losstaan van het feit, dat ze in de oorlog vreselijke dingen hebben meegemaakt, waar niemand ooit over praatte omdat je gewoon dóór moest gaan?

Hetitische vazal-verdragen

De invloed van de tijd waarin je leeft op de manier waarop het geloof uitgedrukt wordt. Het valt me op, dat dat ook in de Bijbel al zo was. Het zijn B. Holwerda en C. Vonk, die ons geleerd hebben dat de verbondssluiting in het Oude Testament helemaal vorm gegeven was op het stramen van de Hetitische vazal-verdragen. Een sterk argument voor de overtuiging dat het om oude teksten gaat. Maar ook een heel kras voorbeeld van hoe God de *uitdrukking* van de diepste geloofsgeheimen heeft aangepast aan de eigentijdse cultuur. Stel je voor: Gods verbond, dat is toch wel de binnenkant van de openbaring. En die binnenkant wordt dan geformuleerd naar nota bene Hetitisch voorbeeld! Ik ben nog altijd diep onder de indruk van wat deze Bijbel-geleerden ons aanreikten. Maar ik heb afgehaakt van pogingen om dit 'verbondsmatig spreken' als model terug te lezen zelfs in het Nieuwe Testament, om ook daar 'sporen van Hetitische vazal-verdragen' aan te wijzen... Wie zou God daar nou mee geholpen hebben? Ik ben er diep van overtuigd: Gods woord is levend en krachtig. En zijn evangelie is sterk genoeg om in iedere tijd een kracht van behoud te zijn voor ieder die gelooft. Wat een uitdaging, om dat unieke woord dan te mogen verstaan in onze tijd!

Noot:

1 In dit en volgende artikelen noem ik nogal wat voorbeelden uit de praktijk. Die komen uit 17 jaar ervaring op verschillende plaatsen. Dat u dus niet denkt, dat al die zorg en al die zegen over dat ene dorp gaan waar ik nu sta...

Antonio, Kaj en het Groene Hart

Boekenweek 1998

J.J. Lakerveld, Emmeloord

Terwijl de schok van het boekenweekthema van 1997 nog natrilt in de media, begint volgende week – 11 maart om precies te zijn – de nieuwe boekenweek al weer. Met een aardser thema dan vorig jaar. Ging het toen de hoogte in (*Mijn God*), of zo u wilt de diepte, dit jaar is het onderwerp oppervlakkiger – ook letterlijk –, namelijk *Panorama Nederland Het landschap in proza en poëzie*. En als het om het geschenk gaat is het platter dan plat.

Kinderlijk

Dat geschenk zelf, *De heilige Antonio* van Arnold Grunberg, heeft geen enkele band met het thema: het verhaal speelt zich af in New York, waar Raffaella Andino zich met haar zoons Tito en Paul naar toe heeft laten smokkelen op zoek naar een gelukkig leven. Het verhaal is in de wij-vorm vanuit de jongens geschreven. Ze treden uitsluitend gezamenlijk op. Een enkele keer wordt Paul genoemd, soms Tito, maar het maakt nauwelijks uit: ze zijn toch niet te onderscheiden; een eigen identiteit hebben ze niet. De twee jongens zijn onvoorstelbaar naïef, om niet te zeggen onnozel. Ze zijn 18 en 19, maar hun denken is halverwege blijven steken. Nauwelijks

heeft een bezoeker „Wat zijn uw jongens al volwassen”, gezegd of ze verdwijnen naar het speelplein waar ze vaak te vinden zijn. Zoals Adriaan en Olivier leveren ze op een heel kinderlijke manier overal commentaar op. Het werkt wel leuk, maar tegelijkertijd maakt het je onmogelijk je met ze te identificeren. Hun moeder komt nog het meest menselijk over.

Kille seks

Centraal in het verhaal staat de aanvankelijk kuise passie van de jongens voor de 'Kroatische', een meisje dat ze kennen van de cursus Engels voor immigranten, die ze dagelijks volgen. Ze leggen een haast goddelijke verering voor haar aan de dag. Haar foto koesteren ze; ze branden er 's avonds een kaars voor en noteren haar uitspraken in een schrift, terwijl toch uit veel dingen blijkt dat ze niet zo onschuldig is als ze zich voordeet. Ze leeft in een beperkt wereldje, denkt in bepaalde opzichten net zo kinderlijk als de beide jongens en is uitsluitend met zichzelf bezig. Ze wijdt de jongens allebei tegelijk in de liefde in, of liever in de seks, want van liefdesgevoelens is geen

BOEKENWEEK 1998 11-21 MAART

sprake. Het is een kil, afstandelijk gebeuren. Waarvoor ze als prijs bedingt dat ze alleen mooie dingen over haar zullen vertellen.

Een illusie

Rafaella wordt door haar zoons aanbeiden. Ze is nog jong: „Als ze onze moeder niet was, zouden we verliefd op haar kunnen worden”. Als serveerster in een koffiëbar komt ze aan de kost,

Ronald Westerbeek Kaj Novelle

Ronald Westerbeek (1970) studeerde geschiedenis. Hij is freelance journalist en eindredacteur van het christelijk literair-cultureel tijdschrift Icarus. Hij publiceerde verhalen in Woordwerk en Bloknoot. Op punt van verschijnen staat zijn roman De val van de pelikaan.

maar ze leeft ook van de geschenken van haar vele 'aanbidders', die ze op afstand weet te houden. Tot Ewald Krieg komt, een 'beroemde jonge schrijver', met wie ze denkt het geluk gevonden te hebben. Zeker als hij een bedrijf voor haar gaat opzetten. (Als je Krieg over dat bedrijf hoort oren, heb je het idee dat Boorman uit *Lijmen* van Elsschot uit de dood is opgestaan.) Pas als de onderneming mislukt ontdekt Raffaella dat Kriegs mooie worden alleen maar een illusie in stand gehouden hebben.

De anderen vergaat het niet beter. De beide jongens dromen van een tuin die zo groot is dat je erin kunt verdwalen en verhongeren. Ze dachten het geluk te vinden bij de Kroatische, maar blijven na haar dood huilend achter met een fotootje, terwijl het meisje zelf verwacht dat ze het in haar volgende leven zal bereiken.

Alleen door je gevoelens uit te schakelen ontkom je aan de ellende, maakt Krieg duidelijk.

Populaire schrijver

Grunberg mag zich momenteel in een geweldige populariteit verheugen. Van zijn eerste boek, *Blauwe maandagen*, zijn al meer dan 12 drukken verschenen. Met gelijkgerichten als Giphart en Zwagerman komt hij op veel literatuurlijsten van middelbare scholieren voor. Omdat jongeren het wereldbeeld herkennen? Ik hoop van niet, maar vrees van wel. Schrijvers hebben vaak een fijne antenne voor de tijdgeest, het denken en doen van de mensen. Wat Grunberg daarmee opgevangen heeft, is geen opwekkend beeld. Het toont het lege leven van mensen die nauwelijks andere belangstelling hebben dan geld en seks. En die in die wereld tevergeefs naar geluk zoeken.

Handelsmerk

De beschrijving die van Krieg gegeven wordt, beantwoordt precies aan die van de schrijver Grunberg zelf. In zijn vorige roman, *Figuranten*, kwam hij onder dezelfde naam voor als hoofdpersoon. Hier is hij maar een bijfiguur, die je via de broers leren kennen als een oplichter, een bedrieger. Toch! Het 'handelsmerk' van Grunberg is zijn grappigheid, zijn humor. Hij kan heel hilarische situaties beschrijven, met de meest onverwachte details, waarbij typerend is dat zijn verhaalfiguren tussen alle onnozele dingen die ze doen en zeggen, zo maar ineens geweldige levenswijsheden debiteren. Vooral uit de mond van Raffaella komen veel wijsheden.

Heiligschennis

Maar in de grappigheid wordt alles meege-sleurd, ook de dingen die je dierbaar zijn. Of heilig.

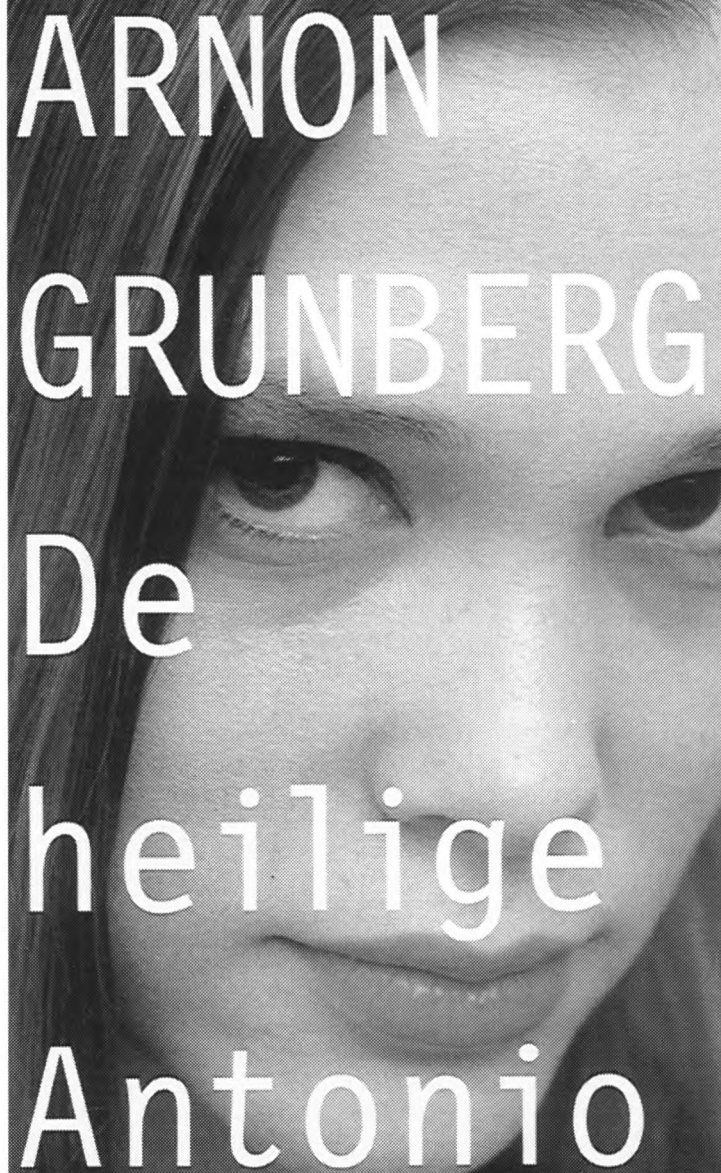
Want de schrijver heeft de broers naïef genoeg gemaakt om ze gelovig te laten zijn; net als de Kroatische die ook niet al te slim is. Op hun manier bidden ze tot God en spreken ze over Hem.

Dat is dan niet meer God zoals we Hem uit de bijbel kennen, hij is meer een soort uitvergroting van de twintigste-eeuwse mens. Hij heeft dezelfde belangstelling als de mensen, tot de seksuele toe. Met name daar haak je volledig af. Met zo'n god is de normloosheid natuurlijk volledig geaccepteerd. De meest afschuwelijke dingen worden verteld alsof het de gewoenste zaak van de wereld is, niet grof, maar volledig geaccepteerd! Je pleegt abortus zoals je een verrotte vis wegwerpt. Om de vele onsmakelijkheden die je voorgeschoteld krijgt maar niet te noemen.

Het boekje tekent de wereld waarin we leven. Dat wel. Ruim 700.000 exemplaren worden ervan verspreid.

Christelijk alternatief

Dat een aantal christelijke boekhandelen en uitgevers zich van het officiële boekenweekgeschenk distantiëren zal niemand verbazen. Ze hebben zich verenigd in het Christelijk Lektuur Kontakt dat al enkele jaren een eigen / alternatief geschenk uitdeelt. Dit jaar voor het eerst van literair niveau: de novelle *Kaj* van Ronald Westerbeek. Ook in *Kaj* speelt de tijdgeest een rol, heel nadrukkelijk zelfs. Je krijgt die te zien door de ogen van Kaj, een mislukte Utrechtse student, die met zijn auto, een rode lelijke eend, is blijven steken in de woestijn van Marokko,

waar Berbers hem gevonden hebben en meegenomen naar hun oasedorp Merzouga. Tot grote vreugde van de jonge Mustapha overigens, die vriendschap met Kaj sluit en daarmee wat afwisseling in zijn saaie bestaan brengt. Uit de verhalen die Kaj aan Mustapha vertelt leer je zijn verleden kennen en kom je er langzaam aan achter hoe Kaj hier terechtgekomen is en blijf je nieuwsgierig naar de afloop. Op nog een andere manier is de novelle boeiend: je leert het leven in een woestijnoase van binnenuit kennen. En dat van de moslim-bewoners met hun fatalistische levensbeschouwing; zoals van Rasoul, de minstreel, en vooral van Yassr, de herbergier.

Verloren zoon

Kaj komt uit een christelijk nest, maar hij heeft heel bewust afscheid van het geloof genomen. Hij is een verloren zoon, maar niet één die teruggaat naar zijn vader. Wel één die de leegheid van het leven zonder God doorziet. Hij kent het moderne leven goed, want als

Geert Mak • Het ontsnapte land

leider van een popgroep heeft hij er voor 100% aan deelgenomen. Kaj heeft de leegte en eenzaamheid ervan ervaren, maar hij ziet geen alternatief. „*Er is geen liefde meer*” heeft hij op zijn auto geschilderd.

Geen bekeringsroman

Toch een christelijke roman? Ja, maar niet in de zin van bekeringsroman. Gelukkig maar, want daarmee zou een zware claim op de geloofwaardigheid gelegd zijn. Het boek is wel christelijk 'tussen de regels door', in zijn beschrijving van situaties en mensen. Van Kajs broer Huib bijvoorbeeld die laat zien dat liefde wel bestaat. Of in de tekening van andere milieus, die er ook zijn. Je ziet het in de liefde waarmee Kaj geportretteerd wordt in zijn zoeken van God. Hij vindt hem niet, maar het verlangen is er wel. „*Zie je wel, denkt Kaj. Er is geen relatie mogelijk. Niet met mensen en niet met God. Er is geen verzoening. Hoe kan ik Hem bereiken?*” Op het dak knielt Kaj neer naast zijn deken en huilt.

Verhaaltechnisch zit de novelle goed in elkaar. De personen zijn herkenbaar, de beschrijvingen knap. Westerbeek gebruikt prachtige beelden, bijvoorbeeld in de volgehouden vergelijking van Tamara's stem met een tropische zee. (blz. 35)

Kaj speelt zich af in dezelfde tijd als *De heilige Antonia*. Het is hetzelfde tijdsbeeld dat getekend wordt. En ook hier staan de mensen er middenin. Maar wat een verschillende boekjes heeft het opgeleverd!

Kaj is een fijne, goed leesbare, christelijke novelle. Tussen 11 maart en 18 april kunt u hem voor f 3,95 krijgen bij christelijke boekhandels (en

de meeste andere). Daarna kost hij f 14,90

Het ontsnapte land

Naast het echte geschenk verschijnt er elk jaar een boekje dat nauw aansluit bij het boekenweekthema. Dit jaar over het Hollandse landschap dus.

Het is van de hand van Geert Mak, die vooral bekend geworden is door het vorig jaar verschenen *Hoe God verdween uit Jorwerd*. Het is niet gratis, het kost f 4,95, maar het is het bedrag zeker waard.

Het is een soort reisverslag van een tocht die Mak per boot gemaakt heeft van Schiedam via Leiden en Haarlem naar de Beemster en terug. Hij kwam op het idee voor de reis door een verhaal van zijn vader, die als beginnende puber in 1912 een keer mee mocht met zijn Oom Jacob, een beurtschipper.

Stafkaarten

De omstandigheden zijn in 1997 natuurlijk totaal anders. Mak reist niet

met een vrachtzeilboot, maar met een klein motorbootje. Wel heeft hij geprobeerd met ogen uit 1912 te kijken naar het Nederland van nu. Wat is er veranderd; wat is gelijk gebleven? Met stafkaarten uit 1909 en een scheepsalmanak van 1911 is hij op reis gegaan. *Het ontsnapte land* heet het boekje dat er de neerslag van is. Het is een soort reisverslag, een logboek, aangevuld met bespiegelingen en ontdekkingen.

Stilte

Van de veranderingen zijn hem vooral twee dingen opgevallen: In de eerste plaats dat de stilte van 1912 zoals zijn vader die beschreef (het gekabbel van het water, de geluiden van landbouwwerktuigen) plaats gemaakt heeft voor het geruis van wielen dat alomtegenwoordig is, 24 uur per etmaal. Stilte vind je tegenwoordig alleen nog op bepaalde tijden in de winkelcentra van de stad.

En in de tweede plaats dat de Nederlanders niet meer ergens lijken te wonen, maar zich permanent aan het verplaatsen zijn van de ene ervaring naar de andere. Vormden vroeger stad en platteland nog absolute tegenstellingen, waarbij iedere stad zijn eigen identiteit had, tegenwoordig gaan ze ongemerkt in elkaar over.

Georganiseerde natuur

Hij ontdekt onderweg dat wat wij natuur *noemen* helemaal geen natuur is. Bij natuur denkt een Nederlander aan een bosaanplant van voor de oorlog of een stuk verwilderd boerenland, terwijl dat wel degelijk in cultuur gebrachte landschappen zijn. Elk tegenwoordig stukje natuur hebben we georganiseerd: in het journaal wordt zelfs vermeld dat een natuurgebied 'geopend' wordt of 'verplaatst'! Verder doet Mak de merkwaardige ervaring op dat je in Nederland, in tegenstelling tot andere landen, nergens sporen van verval ziet. Echte ruïnes komt hij niet tegen. Zodra in ons land iets van vroeger in verval geraakt is, moet het of tegen de vlakke, of het wordt in de 'oorspronkelijke staat' hersteld. Volkomen gaaf en mooi. Wij weigeren kennelijk met vergankelijkheid geconfronteerd te worden, maar daarvoor ontbreekt ook de band met het verleden en zien we geen continuïteit meer...

Een leuk boekje. Met veel onverwachte ontdekkingen en bevindingen. Over het groene hart bijvoorbeeld. Wat mij betreft hadden er wat meer bijzonderheden over de reis in mogen staan, maar ik heb het met plezier gelezen.

Geen maandagochtendhumeur

Een vraaggesprek met 10 studenten aan het Basisjaar van de Evangelische Hogeschool

H. Algra, Den Helder

De trein naar Berlijn, niet vergeten om uit te stappen in Amersfoort. Daarna een kwartier lopen naar de Evangelische Hogeschool. Binnen de muren van deze school vervagen de grenzen tussen de rechtzinnige kerken. Maar deze keer hebben we weer een grens aangebracht: 10 Nederlands Gereformeerde EH-studenten hebben zich aan het eind van de schoolweek in leslokaal 005 verzameld voor een gesprek met een lid van de redactie van Opbouw.

De startvraag aan Elisabeth (lid van de kerk van Leerdam): Hoe zag jouw dag eruit?

„Eerst hadden we een mentor-uur. Dan heb je bijbelstudie, we zingen met elkaar en er is een gesprek over wat ons persoonlijk bezig houdt. Daarna hadden we cultuurgeschiedenis, met als docent drs. Pieter van Kampen. Dat vak gaat vooral over het verband tussen kerkgeschiedenis en algemene geschiedenis. Vervolgens hadden we maatschappijkunde van mr. Cor Verkade. En tenslotte was er een weeksluiting, die werd verzorgd door een mentorgroep.”

Een weeksluiting? Het is pas donderdag!

Christine (lid van de kerk van Oegstgeest): „Bijna iedereen heeft een bijbaantje. De EH wordt niet gesubsidieerd. Op vrijdag kun je dan gaan werken. Niet iedereen werkt op vrijdag, er zijn er ook die 's avonds werken, anderen op zaterdag.”

Geen subsidie, geen studiebeurs,

geen kinderbijslag. Dat valt niet mee....

Op die vraag wordt het antwoord in het midden gelaten. Paulien (lid van de kerk van Emmeloord): „Mijn ouders zeiden dat ik het basisjaar aan de EH niet hoefde te laten omdat de opleiding duur is. Ze stonden er helemaal achter als ik naar Amersfoort zou gaan.”

Een vraag aan Matthias (lid van de kerk van Doorn): Hoe ben je eigenlijk op de EH terecht gekomen?

„Ik wil naar het Conservatorium, daarvoor moet ik toelatingsexamen doen. Maar het leek me goed om nog een jaar EH te doen. Dat is goed om mezelf beter te leren kennen, voor mijn zelfbeeld, maar het voegt ook toe aan mijn kennis over de Bijbel.”

Maar hoe kwam je dan op dat idee van de Evangelische Hogeschool?

Matthias: „Iemand uit onze kerk vertelde heel enthousiast over het Basis-

Hoezo jammer van de tijd? Je leert juist ontzettend veel!

jaar. Toen dacht ik dat het ook wel iets voor mijzelf zou zijn.”

Je bent dus via persoonlijk contact op het idee gekomen. Geldt dat ook voor anderen?

Christine: „Mijn vader steunt de EH. Hij gaf het me vroeger al mee als idee. En mijn grootvader heeft op de EH gewerkt.”

Anne (lid van de kerk van Apeldoorn): „Een nicht van mij heeft hier op school gezeten. Ze is daarna naar de kunst-

academie gegaan. Die richting wilde ik ook uit. Dat wil ik trouwens nog steeds. Maar ik ben blij dat ik dit tussenjaar kon doen.”

Mart-Jan (uit Eindhoven): „Vorig jaar wist ik al dat ik bewegingstechnologie wilde gaan doen in Den Haag. Maar een neef van mij heeft ook het basisjaar op de EH gedaan. Hij was er zo enthousiast over dat ik me ook heb ingeschreven.”

Is dat dan niet jammer van je tijd? Je weet al wat je wil gaan doen en je volgt toch nog een extra jaar?

Mart-Jan: „Ik ben ontzettend blij dat ik hier naar toe ben gegaan. En je leert jezelf ook discipline bij, je went aan het op kamers wonen.”

Anne: „Hoezo jammer van de tijd? Je leert in zo'n jaar ontzettend veel. 't Is gewoon goed voor je, ook als je al weet wat je gaat doen. Je leert jezelf in zo'n jaar beter kennen en je krijgt ook een breder beeld van de wereld om je heen.”

Hans (lid van de kerk van Hoogeveen): „Ik was nog erg jong toen ik van het VWO kwam. Ik wil Informatica gaan doen, maar dat is een eenzijdig vak. Hier krijg je er allerlei vakken bij die je later goed kunt gebruiken, zoals psychologie. Op de Technische Hogeschool hoor je daar waarschijnlijk weinig over.”

Christine: „Ik ben voor mezelf dingen op een rijtje aan het zetten. Wat wil ik nu precies, welke kant moet ik uit? Ondertussen ben ik ook heel intensief met mijn geloof bezig. Dat is dus nooit jammer van de tijd.”

Wisten de meesten van jullie al wat je wilde gaan doen. Of zijn er mensen veranderd in hun beroepskeuze?

Alrik (lid van de kerk van Wieringermeer): „Ik wilde naar de HEAO. Maar doordat ik nu zo met de Bijbel bezig ben, zijn mijn plannen veranderd. Ik wil nu graag theologie gaan studeren.”

Jullie zien de EH ook als het oefenen voor later. Kun je daar iets over vertellen? Wat heb je dan nodig?

Paulien: „Het is een veiliger omgeving dan een algemene opleiding. Je kent elkaar beter en je kunt van elkaar op

Wat is het Basisjaar?

Het Basisjaar van de Evangelische Hogeschool is uniek. Gedurende één jaar krijgen de studenten – vanuit een duidelijk christelijke achtergrond – een groot aantal vakken, die vormend zijn voor hun persoonlijke ontwikkeling. Dit jaar volgen 125 studenten het Basisjaar; $\frac{3}{4}$ van de studenten is afkomstig uit de reformatorische kerken, $\frac{1}{4}$ van de studenten heeft een evangelische achtergrond. Zowel de studenten als de docenten ervaren onderling een grote eenheid en een liefdeband in Christus.

aan. Het is heel anders dan in een groot studentenhuys. Je weet dat je op elkaar en op docenten terug kunt vallen als het even niet gaat. En je kent iedereen, want de groep is niet zo groot."

Bij een voorbereiding op de maatschappij hoort ook het leren koken. Eten jullie netjes iedere avond aardappels?

Reactie van de heren in het gezelschap: „Nee, we halen pizza!" Overigens blijkt er wel gekookt te worden, maar de voorkeur gaat uit naar rijst of macaroni.

Vraag aan Nynke (uit Den Helder): In het boekje over de Evangelische Hogeschool staat de volgende stelling: „De EH is geen luxe, maar noodzaak". Hoe kijk jij tegen die stelling aan?

„Of het echt noodzaak is voor iedereen, dat weet ik niet. Voor mezelf vind ik van wel. Ik leer hier heel veel."

Anne: „Het is luxe én noodzaak. Ik ben er dankbaar voor dat mijn ouders me deze mogelijkheid hebben gegeven. Ik zou zo'n jaar niet hebben willen missen."

Maar als het noodzaak is, dan zou je dat toch voor iedereen moeten hebben. De EH richt zich vooral op mensen die verder gaan studeren. Maar als je niet verder gaat studeren, heb je dan ook niet zoiets nodig? Net zoals de Levensschool op het zendingsterrein...

Christine: „De doelstelling van de EH richt zich op het werpen van een christelijk licht op de wetenschap. Daar zal

De EH is luxe én noodzaak

niet iedereen zich zo voor interesseeren. Maar ik denk dat je, als je bijvoorbeeld een lagere beroepsopleiding doet, wel op een andere christelijke instelling je licht op kunt steken."

Een heel ander onderwerp: ik kwam een hele serie huisregels tegen. Niet roken in het gebouw, geen drank, niet dansen. Hoe komen die regels op jullie over?

Wytze (uit Den Helder): „Ja, soms komt dat wel streng over. Er worden ook wel grapjes over gemaakt."

Hans: „Met die regels hoef je het natuurlijk niet eens te zijn."

Anne: „Het gaat er vooral om dat we rekening houden met elkaar. Bij som-

mige mensen liggen deze onderwerpen heel gevoelig. De EH houdt daar dus rekening mee. Maar je wordt niet van school gestuurd als je buiten de school in je vrije tijd alcohol neemt."

Er zijn twee groepen: de H-groep (vooral MBO en HAVO) en de U-groep (vooral VWO-studenten). De lesprogramma's zijn verschillend. Het verschil komt o.a. tot uiting in de keuzevakken. Vraag aan Paulien: welke keuzevakken heb je gekozen?

„Ik heb o.a. pedagogiek gekozen. Het leek me een boeiend vak. Ik wil ook pedagogiek gaan studeren, maar ik wist het nog niet zeker. Dan kun je alvast met dat vak bezig zijn. In het mentorgesprek is ook kritisch naar mijn motivatie gevraagd om deze studie te doen. Maar het blijft dus wel pedagogiek."

Nynke: „Ik wil graag naar het Conservatorium. Er zat geen vak bij dat precies bij die opleiding paste. Maar pedagogiek en psychologie leken me wel nuttig. Daarnaast vond ik taalwetenschap en type-les wel nuttige aanvullingen."

Mart-Jan: „Ik heb biologie gekozen met het oog op mijn studie bewegingswetenschap. Maar de biologie heeft hier een andere inkleuring: het gaat vooral over de verschillen in de modellen vanuit het evolutionisme en het creationisme, dus dat sluit niet zo aan op mijn studie."

Christine: „Ik heb vooral gekozen wat ik interessant vind. Massacommunicatie interesseert me. En daarnaast vond ik het leuk om wat meer over het Hebreeuws te weten te komen."

Er moet best wel veel geleerd worden. Hoe hou je al die kennis vast?

Christine: „Natuurlijk kun je lang niet alles onthouden. Filosofie, daar vergeet ik weer veel van, hooguit hou ik de hoofdlijnen vast. Moderne stromingen en wereldgodsdiensten, daar heb je veel mee te maken in de samenleving. Dat onthoud ik dus gemakkelijker, je komt het in de krant tegen, op het Journaal."

Hans: „Als het vak je interesseert, onthoud je het gemakkelijker. Dat ligt voor iedereen verschillend. Maar je onthoudt altijd wel iets."

Een voordeel van de EH leek mij dat je christelijke vrienden maakt. Maar als je zo hard moet studeren en je moet er een baan bij hebben, dan heb je daar toch geen tijd voor?

Alrik: „In de eerste maanden zat ik iedere avond te studeren. Maar op de EH ontmoet je veel vrienden, je krijgt veel sociale contacten. Dus nu ben ik ook regelmatig een avond de deur uit of krijg ik bezoek."

Christine: „Het hangt van je instelling af. De één wil alles voorbereiden, de ander stelt andere prioriteiten."

Paulien: „In het begin studeerde ik iedere avond. Nu let ik meer op de sociale contacten. Dat komt ook wel in het mentorgesprek ter sprake."

Dat mentorgesprek lijkt me een heel wezenlijk onderdeel van de school. Wat houdt dat in?

Alrik: „Dat is een verplicht gesprek met iemand die jou begeleidt. Bij de één is het kort, bij de ander duurt het langer, bij de één gebeurt het vaak, bij de ander minder vaak. Er wordt dan vooral met je gesproken over je persoonlijk functioneren."

Christine: „Op een HBO of universiteit heb je decanen, maar dan moet je het

gesprek zelf aanvragen. Hier is echt sprake van persoonlijke begeleiding. Ik zie dat als een groot winstpunt van de EH, dat die mogelijkheid er is."

Maar is die mogelijkheid er niet in de kerkelijke gemeente?

Dat blijkt er vanaf te hangen. De één zegt nog nooit een persoonlijk gesprek met een ouderling te hebben gehad, de ander heeft steun aan een jeugdleider. Ook wordt opgemerkt dat het veel te weinig is als je een ouderling maar eens per jaar spreekt. Dan bouw je namelijk geen vertrouwensband op. Ook wordt het feit genoemd dat een gesprek in de kerkelijke gemeente vaak over kerkelijke zaken gaat. Voor veel gemeenteleden is het moeilijk om te begrijpen hoe de leefwereld van jongeren er werkelijk uit ziet. Op de Evangelische Hogeschool is meer sprake van een gemeenschap: docenten en studenten kennen dezelfde leefwereld.

Alle studenten zijn lid gebleven in hun eigen kerkelijke gemeente. Maar: gaat men nu ook anders naar de eigen kerkelijke gemeente kijken? Verandert de blik als je op de EH zit?

Alrik: „De band wordt anders, maar niet slechter. Ik denk zelfs dat ik positiever naar mijn gemeente ben gaan kijken. Je denkt altijd dat het elders beter is, maar hier hoor ik toch ook andere geluiden."

Mart-Jan: „De relatie wordt wel

anders. Vroeger zat ik de hele week in Eindhoven, daar had ik mijn contacten. Nu zit ik de hele week hier, hier heb je dus ook vrienden. De band met mijn eigen gemeente is niet slechter geworden, maar wel wat vervaagd."

Jullie gaan ook voorlichting geven over de EH. En een aantal van jullie staan op de Ontmoetingsdag in Barneveld. Je wilt dus reclame maken voor de EH...

De algemene reactie is: natuurlijk! Een paar reacties:

„We staan er helemaal achter."

„Zelfs als de lessen een keer wat minder leuk zijn, dan nog geniet je van de sfeer!"

„Na de kerstvakantie had ik heel veel zin om weer naar school te gaan. Ik verlangde er gewoon naar. Dat had ik vroeger op school nooit."

„Sinds ik op de EH zit, heb ik nooit

Op de EH maak je vrienden voor het leven

meer een maandagochtendhumeur gehad."

Treffender 'reclame' voor het studeren aan de Evangelische Hogeschool lijkt mij nauwelijks mogelijk. De studenten waren er zonder meer duidelijk over: zo'n jaar is heel erg de moeite waard. Je geloof wordt verrijkt, je bent met je persoonlijke ontwikkeling bezig, je hebt een jaar de tijd om je op je toekomst te bezinnen.

Informatie over de Evangelische Hogeschool:

Het gebouw van de Evangelische Hogeschool is gevestigd op het adres Drentsestraat 1 (hoek Puntenburgerlaan) in Amersfoort.

Het postadres is: Postbus 957, 3800 AZ Amersfoort; tel. (033) 4604000; fax 4604009.

De Evangelische Hogeschool organiseert open dagen voor a.s. studenten. Daarnaast zullen enkele studenten van het Basisjaar met een stand aanwezig zijn op de Ontmoetingsdag in de Veluwehal in Barneveld, op 18 april 1998.

Naast het Basisjaar organiseert de EH tal van andere activiteiten, zoals de Zaterdag Academie (cursussen op zaterdag). Ook geeft men het blad 'Bijbel en Wetenschap' uit.

Vrienden voor het leven

Inge Henderson-van Veen volgde 13 jaar geleden het Basisjaar van de Evangelische Hogeschool. Ze woont nu in Californië. Aan haar de vraag hoe ze achteraf tegen dat jaar aankijkt. Inge: "Ik heb op de EH mijn beste vrienden opgedaan; het zijn vrienden voor het leven geworden. Het is eigenlijk zo'n bijzondere situatie: je bent er samen met allerlei jongeren van ongeveer dezelfde leeftijd, in dezelfde levensfase, allemaal aan het begin van een studie, het begin van het op kamers wonen, allemaal christen, allemaal wilden we meer weten over de Bijbel en over het leven als christen in deze tijd. Dat maakt dat de vriendschappen die ik in het Basisjaar opdeed, zo sterk zijn. Plus: je leert, denkt en discussieert veel over het geloof, en wat het christelijk geloof voor jou persoonlijk betekent. In een korte tijd leer je zo een aantal mensen heel goed kennen. Zo'n ervaring komt in je leven nooit meer terug. Ook in de USA, ook 13 jaar later, kan ik nog steeds zeggen dat ik me het meest verbonden voel met de vrienden die ik tijdens dat Basisjaar op de Evangelische Hogeschool heb ontmoet.

Daarnaast: wat leer je op de EH? Ik heb nog steeds profijt van de kritische manier van kijken, die ik destijds daar geleerd heb. Ik accepteer niet klakkeloos allerlei argumentaties, maar ik onderzoek of de argumenten steekhoudend zijn. Er is zo'n enorme informatiestroom. Voordat je het weet word je daar onder bedolven. Het Basisjaar van de EH heeft mij geholpen om kritisch naar al die informatie te kijken. Daarnaast komt de algemene kennis over christelijke stromingen, die ik op de EH heb opgedaan, me goed van pas in Californië. Er is hier veel belangstelling voor de Nederlandse geschiedenis, de schoolstrijd, voor mensen als dr. Abraham Kuyper. Die kennis komt me goed van pas. Het maakt het gesprek met andere christenen in een voor mij vreemde omgeving een stuk gemakkelijker."

Het hindoeïsme

P.J. van Kampen

Op het moment dat ik dit schrijf zijn de Indiase verkiezingen nog niet beëindigd, laat staan beslist. Het is mogelijk dat er geen eenduidige uitslag zal komen, maar evenzeer is het op dit ogenblik nog mogelijk dat de Hindoeepartij BJP opnieuw sterk uit de bus zal komen. Dat is althans de vrees die vooral moslims en christenen in India hebben geuit. Beide groepen hebben in een land dat door fundamentalistische Hindoes geregeerd wordt niet zo veel goeds te verwachten. Het kan, zoals gezegd, ook wel anders gaan uitpakken dan het hier geschetste scenario, maar feit is dat in het huidige India het Hindoeïsme een politieke factor van betekenis is. In die situatie staat ook voor de Kerk van Christus wel het een en ander op het spel. Reden om meer op het Hindoeïsme te letten.

Los van die mogelijke verwikkelingen is het wel eens goed aandacht te vragen voor het Hindoeïsme. De laatste dertig jaar heeft ze zich nadrukkelijk tot wereldreligie ontwikkeld.

Een van de aardigste plekjes van India voorzover ik dat land echt gezien heb, vind ik 'the Waterfront' van de enorme havenstad Bombay, aan de Westkust. Grote zeeschepen liggen een hele of halve mijl buitengaats; kleine cruisescheepjes voor toeristen en andere vletten varen bedrijvig af en aan. Op een landtong staat „the Gateway to all India”, een soort ereboog die wat lijkt op de Parijse Arc de Triomphe of de Boog van Marble Arch in Londen. Destijds is hij speciaal voor de ontvangst van het Britse koninklijk paar neergezet. ('Het keizerlijk paar' moet ik eigenlijk zeggen, want in het toenmalige Brits Indië, 'De Parel in de Kroon', waren de Britse monarchen officieel Keizer en Keizerin.) Als je van de haven door de Poort verder loopt, is het eerste dat je opmerkt (behalve uiteraard de bedrijvigheid van venters van allerhande waren) een beeld van Swami Vivekenanda. Deze 19e eeuwse Hindoeleider die bij het zgn. 'Wereldparlement der Reli-

gies', in 1894 in Chicago bijeengekomen, een diepe indruk achterliet, is altijd een van de bekendste vertegenwoordigers van het Hindoeïsme gebleven, zo niet haar bekendste apologet. Ik heb het, toen ik daar stond, symbolisch gevonden: als je de 'Toegangspoort tot Geheel India' doorgaat moet je, op je tocht naar 't hart van India, eerst langs de persoon van Vivekenanda en daarmee van zijn religie: het Hindoeïsme.

Een wereldreligie

De religie die wij als het Hindoeïsme kennen was tot voor kort bijna uitsluitend te vinden in India en Nepal. In de vorige eeuw is een aanzienlijke migratie van Indiërs op gang gekomen, naar alle werelddelen. (Zo zijn aanzienlijke contingenten in Suriname terechtgekomen en b.v. ook in Zuid-Afrika.) Emigratie is ook in onze eeuw doorgegaan. Indiase gemeenschappen zijn op vele plaatsen te vinden, in Hongkong en Zuid-Amerika net zo goed als in het Westen.

Bovendien is vanaf de jaren '60 een groot aantal (al of niet officiële) verkondigers van deze religie uitgezwermd naar alle kanten. Mensen die zich bewust Hindoe noemen of diepgaand door de leer van die religie gestempeld zijn, vindt men tegenwoordig op alle continenten. Om beide redenen kan men daarom met meer reden dan voorheen het Hindoeïsme een 'wereldreligie' noemen.

Moeilijk (be)grijpbaar

Het valt niet mee om dit Hindoeïsme goed te leren kennen. Die moeite wordt in de eerste plaats veroorzaakt door de enorme omvang van India, een land dat van Noord tot Zuid zich even ver uitstrekt als je in Europa reizen moet van de Noordkaap tot Zuid-Sicilië. Regionale varianten op het Hindoeïsme zijn niet te tellen! Een tweede reden is dat het zich al minstens dertig eeuwen geleden in de regio genesteld heeft en ook dat draagt bij tot de immense variëteit en (letterlijke) veelkleurigheid van deze religie.

Als er nu een religie of denksysteem moeilijk te omschrijven is, dan wel het Hindoeïsme! Het is een zeer veelvormig complex aan opvattingen, een bonte verscheidenheid aan rituelen en een wirwar aan uitingsvormen. Talloze goden zijn er: 144 miljoen! Sommige

goden, zoals Visjoe en Sjiva, Rama en Krisjna, en ook godinnen als Parvati en Kali/Durga worden overal vereerd. In de staat Maharashtra, waarin Bombay ligt, wordt Ganapati (die ook Ganesh heet) speciaal vereerd: een dikbuikig mannetje met een olifantskop. Andere goden valt alleen lokale verering ten deel.

„Het gedachtegoed van welke religie dan ook samen te vatten is al heel moeilijk; in het geval van het Hindoeïsme is het echter geheel onmogelijk”, stelt de Britse hoogleraar John Bowker, die een knap boek schreef over de verwerking van het Lijden in de diverse wereldreligies. Hij vervolgt: „Het is de essentie van het Hindoeïsme dat er zeer veel manieren zijn om een bepaalde zaak te bekijken, die geen van alle het gehele beeld laten zien, maar die wel alle stuk voor stuk volstrekt legitiem zijn. Je kunt een beeld vanuit vele ooghoeken bekijken. Elk aspect helpt ons om beter te begrijpen hoe dat beeld echt is, maar geen enkel aspect helpt ons om het geheel van het beeld te doorgronden; nog veel minder is het zo dat onze beschouwing van het beeld, die

*Alles wat bestaat,
hoe verscheiden
ook,
is uiteindelijk
en fundamenteel
een*

altijd maar vanuit een ooghoek tegelijk mogelijk is, 'het beeld zelf' oplevert.”¹ Zoals je een beeld kan bekijken in termen van het materiaal waaruit het vervaardigd is, de ruimte die het inneemt, de schoonheid die het overdraagt, en op nog heel andere wijzen, „kan ook het heelal worden beschouwd en beschreven in een schier oneindige veelheid van manieren, die ieder volmaakt juist en gewettigd is vanuit het standpunt van de toeschouwer, maar die niet noodzakelijkerwijs het totaalbeeld oplevert.”¹ Het Hindoeïsme bestaat dus niet! Een bezoek aan het overweldigende India of Nepal zal ons dat snel doen beseffen.

Geen 'openbaringsgodsdienst' in onze zin

Het Hindoeïsme is nauwelijks een 'openbaringsreligie' te noemen in de

zin die Christenen daaraan geven. Het Hindoeïsme is heel duidelijk een religieus systeem dat 'van onderop' de werkelijkheid van God probeert de doorvorsen. Allerlei wijzen hebben in de eeuwen die achter ons liggen al tastend gezocht of ze de werkelijkheid van 'God' mochten leren kennen. Daarom bestaat er binnen de Indische religie geen enkelvoudige wijze waarop 'God' zich aan de mens laat kennen. Er is derhalve geen eenduidig Godsbeeld in het Hindoeïsme te vinden. Het beeld dat Hindoes van 'god' of 'het goddelijke' hebben wijkt ook nogal af van wat Christenen bedoelen, als ze over God spreken! Naar ik denk is het goed om hier onze verkenning van de onbekende religie te starten. Laat ik dat dan doen aan de hand van twee zaken die blijken samen te hangen.

a. Eén!

Misschien is het profijtelijk de verkenning te starten bij het denken van de wijze Shankara, die in de negende eeuw leefde. Deze geldt als de grondlegger van de 'Advaita'-richting. De eerste letter 'a' in dat woord betekent 'niet' of 'on-', zoals ook in het aan het Sanskriet verwante Grieks het geval is (zie 'a-technisch', 'a-muzikaal' of 'analfabeet', etc.). 'A-dvaita' betekent: 'niet-twee'. (Deze lettergreep 'dva' betekent in het Russisch twee, zoals 'duo' in het Latijn, 'deux' in het Frans, 'due' in het Italiaans, etc. (Juist bij de telwoorden zie je verwantschap tussen talen van de Indo-Europese taalfamilie.)

In de opvatting van Shankaracharya, zoals hij ook wel heet, is de hele Werkelijkheid één! Er is dus geen tweehed. *Alles wat bestaat, hoe verscheiden ook, is uiteindelijk en fundamenteel één, een Goddelijke Werkelijkheid.* Met gepaste voorzichtigheid kan men die (kosmische) Eenheid 'God' noemen, in het Sanskriet 'Brahman'. Brahman is de naam die we geven aan het totaal van al het Zijnde. Binnen de Eenheid van het Al, het Absoloute, is natuurlijk de bonte verscheidenheid van alle verschijnselen te treffen: mensen, dieren, planten en dingen; oceanen, de lucht, rotsen, rivieren, leven en dood, licht en donker, alles wat we als mensen verschillend of zelfs tegengesteld achten. De diepe Eenheid van het Al wordt door ons mensen, die van die Eenheid deel uitmaken, vaak volstrekt niet (ond)erkend. We beseffen de diepe Eenheid van 'god' niet! Zoals (om een vreemd voorbeeld te nemen) onze

witte bloedlichaampjes niet lijken te beseffen dat ze deel uitmaken van ons, zijn mensen en dieren zich van hun 'goddelijke essentie' niet bewust. In die diepe, de ganse Werkelijkheid omvattende Eenheid horen alle verschijnselen fundamenteel bijeen. De mensen en dieren horen bijeen: zie de milieu- en diervriendelijkheid van zoveel (om die reden ook vegetarische) Indiërs. Ze verenigen als heilige dieren, ze laten apen langs de klepels van klokken in hun tempels zwieren, ze laten na om ratten die toch een groot deel van de oogst vernielen, met verdelgingsmiddelen naar het leven te staan. Er is immers een diepe 'Eénheid'! Het valt op dat de

Eenheid moet worden ervaren

goden niet alleen zijn neergedaald in mensengedaante, maar soms ook in de gestalte van dieren: de aapgod Hanoeman of de al genoemde Ganapati met zijn olifantskop. In 'aller dingen eenheid' is aan de mens geen unieke of exclusieve plaats (als een op unieke wijze naar 'Gods beeld' gemaakt wezen) vergund. In de unieke Eenheid van alle dingen worden verschijnselen die onze wetenschap of verbeelding (onder)scheiden onlosmakelijk aan elkaar verbonden. *In de hogere Kosmische Eenheid is er geen uiteindelijk verschil tussen 'mannelijk en vrouwelijk'. Dag en nacht, licht en donker, dood en leven, ja zelfs goed en kwaad zijn niet de absolute tegenstellingen die mensen ervan hebben gemaakt! Wij maken onderscheid tussen dood en leven en doen alsof het ene goed en het andere kwaad is. In zichzelf is de dood echter niet slecht, en het leven niet goed. Wij maken die dood slecht! Wij beladen (ontluikend) leven met schoonheid en aantrekkelijkheid! Er is geen reden de dood te vrezen en er is geen reden buitensporig aan het leven te hechten. (Op dit punt zouden Boeddhisten zich nog forser uitspreken: alle leven wordt gekenmerkt door lijden!) In de Uiteindelijke Realiteit zijn ze echter één!*

b. Mystiek!

Het tweede element om te noemen is de neiging van Hindoes om te zeggen dat we deze Hogere Werkelijkheid niet met onze vijf zintuigen kunnen waarnemen, en ook niet met onze ratio, ons menselijk kenvermogen. *Het is*

een Werkelijkheid die voorbij zintuigen en ons 'wakend bewustzijn' of onze logica ligt. Men krijgt zicht op die Werkelijkheid, er toegang toe, via yoga en meditatie. Gebruikelijke menselijke kenwegen, in het Westen zo hogelijk geprezen en optimaal gebruikt bij toepassing in onze wetenschap en onze techniek, worden in het Oosten van geringe waarde geacht. „Logica is zwart licht”, zei een van de goeroes eens, een pracht van een paradox.

De Uiteindelijke Werkelijkheid ligt ook voorbij de grenzen van de (menselijke) Taal! Men kan er niet wezenlijk over spreken in het (zoveel lagere voertuig van de menselijke) taal. Eenheid moet worden ervaren, rechtstreeks, niet door bemiddeling van de taal gebrek-kig worden gecommuniceerd. Het bekende verhaal van de vier mensen die een olifant moeten beschrijven geeft dat aan. Vier mensen, die allen geblinddoekt zijn, moeten een olifant beschrijven. De een beschrijft een poot, de tweede een slurf, de derde een staart en de vierde de oneindige romp! En vervolgens beginnen ze te bakkeleien over de vraag wie gelijk had. Het antwoord is: allemaal hebben ze gelijk! Het probleem is niet dat die olifant niet elk van die (deel)waarheden is, 't probleem is dat degenen die beschrijven een blinddoek voor hebben... Ze hebben ten onrechte de illusie dat hun 'kennis' van een klein stukje olifant het hele verhaal is. Ze hebben de illusie dat ze hun gebrekkige kennis kunnen verabsoluteren. 'De Werkelijkheid van de Olifant' omvat echter élk van hun beschrijvingen, omvat zelfs veel van wat ze ook samen niet hebben ontdekt. Ook alle tegenstellingen die ze in hun beschrijvingen ervaren (ze gaan bijna op de vuist om de 'leugens' die de anderen vertellen) blijken oplosbaar, als ze de hele Olifant maar kenden! Daar zien we een andere reden waarom dit denken in het Westen populair geworden is: het leidt immers tot grote tolerantie, tot verdraagzaamheid t.o.v. visies die van de onze afwijken. Zo wordt geloof in de Kosmische Eenheid, in een 'god' die geen Schepper is, op vele wijzen onder ons uitgedragen. Het wordt een aantrekkelijke visie gevonden, die ons verder helpt.

Noot:

1. John Bowker. *Problems of Suffering in the Religions of the World.* Cambridge University Press. paperback 1980. p. 193.

Historiciteit en geloofwaardigheid (4, slot)

J.M. Mudde, Enschede

Verschillende visies op het historisch karakter van de Bijbel werden het afgelopen jaar in *Opbouw* naar voren gebracht. Van der Dussen benadrukte de eigen aard van de bijbelse geschiedschrijving en typeerde die als 'verkondigende geschiedschrijving'. Koers kwam hiertegen in het geweer en onderstreepte krachtig, dat in de Schrift feiten worden weergegeven, „geselecteerde feiten, in een bepaald raamwerk gezette feiten, maar wel feiten”. Hierop liet Holwerda aan de hand van een reeks voorbeelden zien, dat de Bijbel een eigen-aardige taal gebruikt om de werkelijkheid weer te geven. Hij sprak van een meer dichterlijke, verbeeldende taal.

Wanneer we proberen enige greep te krijgen op het karakter van de bijbelse geschiedschrijving, doen we er goed aan om uit te gaan van de duidelijkste en door iedereen mee te maken voorbeelden. Die zijn er gelukkig. Koers, die niets moet hebben van algemene typeringen als 'verkondigende geschiedschrijving' en 'verdicht gebeuren', ontkent het bestaan van zulke vormen van geschiedschrijving niet. Een sterk voorbeeld van de comprimerende, stilerende wijze van bijbelse geschiedschrijving vindt hij (zie *Opbouw* 41e jrg. no. 2, pg. 30) Mat. 1, met zijn geslachtsregister van de Here Jezus in 3 x 14 geslachten. Inderdaad is dat daarvan een goed voorbeeld. Een geslachtslijn immers is – indien je de juiste gegevens ter beschikking staan – heel exact vast te stellen. Het geval echter is, dat Mat. 1:1-17 naar de vervulling van Gods Messiaanse beloften is toegeschreven. Daartoe heeft Mattheüs het geslachtsregister in drie perioden van veertien geslachten verdeeld. Prof. Versteeg zei ervan: „Zes zeventallen gaan aan Jezus vooraf. In Jezus ligt het begin van de ware sabbat van Israël.”¹ Om deze mooie structuur te krijgen, heeft Mattheüs echter wel bepaalde namen uit de oudtestamentische geslachtsregisters weggelaten. Een vergelijking van Mat. 1:7-11 met 1 Kron. 3:10-16 wijst uit, dat Ahazia, Joas en Amasia in Mattheüs' geslachtsregis-

ter ontbreken. Conclusie: t.w.v. de verkondiging heeft Mattheüs de overlevering 'verdicht'.

Symbolisch-didactisch reisboek

Zulke overtuigende voorbeelden zijn er meer in de Schrift te vinden. In Num. 33:1-49 vinden we een overzicht van de tocht die Israël door de woestijn maakte.²

Dat wordt gegeven middels de opsomming van 42 pleisterplaatsen die het volk tijdens de tocht heeft aangedaan. Tussen het begin- en eindpunt van de reis liggen dus 40 plaatsen, precies zoveel als het aantal jaren, dat Israël in de woestijn doorbracht. Wie echter probeert de tocht van Israël m.b.v. deze lijst in kaart te brengen, stuit op problemen. Niet alleen kunnen veel plaatsnamen niet worden thuisgebracht, m.n. de afstand tussen de wél bekende plaatsen stelt voor vraagtekens. Het vermoeden lijkt gerechtvaardigd, dat dit reisboek op maat van het aantal jaren dat Israël in de woestijn doorbracht is gesneden. Ds. C. Vonk meent, dat de bedoeling van dit reisboek symbolisch-didactisch is geweest. „Het geeft geen onderwijs in

Er is sprake van een omgang met feitelijke gegevens, die verre van exact is

aardrijkskunde. Maar het geeft wel onderwijs aangaande de geschiedenis van Gods daden met en voor zijn oude verbondsvolk. En dat doet hij op een wijze waaraan een zekere symboliek niet vreemd lijkt te zijn.”³

Via dit geslachtsregister en reisboek stuiten we dus op een omgang met feitelijke gegevens, die verre van exact is. Sterker, tot nu toe bevestigen deze voorbeelden de karakterisering van Van der Dussen en Holwerda geheel. Omdat Koers zelf Mat. 1 ter sprake bracht, verbaast het me, dat hij het anderen zo kwalijk neemt, dat zij op dit spoor verder denken en zoeken naar andere momenten waarop de Schrift op deze eigen omgang met de geschiedenis 'betrap' kan worden. Het feit, dat bepaalde schriftdelen over dezelfde historische stof moeilijk, zelfs onmogelijk te

harmoniseren zijn, geeft hiertoe voldoende aanleiding. Ook kan de eigen aard van de bijbelse geschiedschrijving de spanning verklaren die er soms tussen de archeologische gegevens en het bijbelse geschiedenisbeeld bestaat.

Verdichting?

Een andere vraag vervolgens is, of op de weergave van de werkelijkheid door de bijbelschrijvers in z'n totaliteit het stickertje 'verdicht gebeuren' geplakt kan worden. Die kant gaat Holwerda op, als hij van de verhalende delen van de Schriften zegt, dat die het verhaalde gebeuren presenteren in een gestileerde en verdichte vorm. Voor Koers' moeite hiermee kan ik om een aantal redenen begrip opbrengen.

Allereerst vind ik Klaas Holwerda's gebruik van de term 'verdicht' niet helder. Enerzijds bedoelt hij daarmee dat verschillende gebeurtenissen in het bijbelverhaal in één greep worden samengevat. Anderzijds, dat de Bijbel gebruik maakt van een meer dichterlijke, verbeeldende taal, die op een veel diepere en zinrijkere manier aan die werkelijkheid recht kan doen dan onze over het algemeen meer klinische en al te eenduidige taal vermag te doen (*Opbouw* 41e jrg. no. 24, pg. 446). Symbolische geschiedschrijving en 'dichterlijke, verbeeldende taal' vallen echter niet samen. In het eerste geval is er van een verdamping van historische gebeurtenissen, i.c. 'de daden des HEREN' geen sprake, maar in het tweede geval kan dat zomaar gebeuren. Dit blijkt ook uit de door Holwerda gegeven voorbeelden. Een overtuigend voorbeeld „van de verdichting van een meervoudig gebeuren tot een enkelvoudig gebeuren”, vind ik de wijze waarop Goliath, de Filistijn getekend wordt (*Opbouw*, 41e jrg. nr. 26, pg. 488). Al wat twijfelachtiger is dat van Deut. 9:7-10:11 (*Opbouw* 41e jrg. nr. 25, pg. 467), omdat de uiteenliggende historische momenten als zodanig benoemd worden (zie 9:22,23), dus niet in één plaatje samenvloeien. Deut. 9:7-10:11 heeft daarom meer van de optellende, cumulatieve vorm van geschiedschrijving, die ons ook verder bekend is uit de Bijbel (zie o.a. Ps. 78; 105; 106; Neh. 9; Hand. 8). Van de manier waarop Holwerda de val van Jericho en de genezingen van de verlamde, de dove en de blinde in resp.

Marc. 2:1-11, 7:31-37 en 8:22-26 behandelt (*Opbouw*, 41e jrg. nr. 29, pg. 488vv.), moet echter gezegd, dat datgene wat De Jong indertijd onder symbolisch verstond heel ver uit het blikveld verdwijnt. Om me tot dat laatste voorbeeld te beperken: de verlamde heet 'verlamd door schuld' te zijn, en van de dove geldt dat de in- en uitgangen van het leven verstopt zijn. Holwerda: „Het lijkt me niet ondenkbaar dat de opening en ontstopping ... een proces van maanden of jaren geweest is in plaats van uren of minuten, een ondeelbaar ogenblik waarin het in het verhaal verdicht is.” Deze benadering van de door Christus verrichte wonderen geeft me een ronduit onbehagelijk gevoel. Het concrete wonder verdampt wel degelijk, omdat het erdoor verbeelding van een innerlijk proces wordt. De boodschap dreigt de genezing te gaan vervangen, terwijl de genezing de dräger van de boodschap is, óók in Mc. 8:22-26.

Overbelicht gebeuren

M'n tweede bezwaar tegen een algemene karakterisering van de bijbelse geschiedschrijving als 'verdicht gebeuren' is, dat de middelen waarmee de bijbelschrijvers de overgeleverde stof weergeven m.i. veel te divers zijn om onder één noemer te brengen. Soms is sprake van 'ver-dichting' à la De Jong. Maar het omgekeerde komt ook voor, namelijk, dat één aspect van een bepaald gebeuren uit het geheel wordt gelicht, om daarop alle aandacht van de lezer te focussen.⁴

Tweemaal Hemelvaart?

Ter illustratie wil ik hiervan één voorbeeld geven en wel de heel verschillende wijze waarop de evangelist Lukas aan het slot van zijn evangelie en aan het begin van de Handelingen Hemelvaart weergeeft. Het bijzondere van dit voorbeeld is, dat één en dezelfde evangelist hetzelfde gegeven op heel verschillende wijze heeft verhaald.⁵ Tussen Luk. 24:43-53 en Hand. 1:1-14, bestaan enkele opmerkelijke verschillen:

1. Wie Luk. 24:43-53 leest, krijgt de indruk, dat Pasen en Hemelvaart op één dag zijn gevallen. Vanaf de dag van de opstanding komt de evangelist in één pennensreek te spreken over het afscheid van Jezus, zonder melding te maken van een tussenliggende periode van veertig dagen.
2. Van het vraaggesprek dat de discipelen met de Heiland hebben – zie Hand. 1:6-11 – maakt Lukas in zijn evangelie geen enkele melding.
3. In het evangelie lezen we, dat de discipelen na Hemelvaart voortdurend in

de tempel verblijven, lovende God; in Hand. wordt bericht, dat zij in de bovenzaal verblijven en aldaar eendrachtig volharden in gebed (:13,14). Dat het hier toch om de beschrijving van dezelfde gebeurtenis gaat, blijkt uit Hand. 1:2: „Mijn eerste boek heb ik gemaakt, Theofilus, over al wat Jezus begonnen is te doen en te leren, *tot op de dag*, dat hij werd opgenomen.” Rijst de vraag wat Lukas ertoe bewogen heeft om de Hemelvaart van de Heiland zo verschillend weer te geven. Zelf doe ik de volgende suggestie. Lees je Luk. 24 in één ruk door, dan voltrekt zich een volstrekte omslag in de houding van de discipelen. Zij zijn aanvan-

Iedere overkoepelende typering van de bijbelse geschiedschrijving stuit op bezwaren

kelijk 'zum Tode betrübt', maar uiteindelijk 'himmelhoch jauchzend'. Deze omslag van totale ontredde naar de opperste vreugde is het gevolg van zowel Pasen als Hemelvaart. Jezus is de Levende, wat meer is, de Zegevende, wat nog meer is, de Verhoogde! Door het zo naadloos aan elkaar verbinden van Pasen en Hemelvaart eindigt het evangelie op de hoogste denkbare hoogte én toon. En de lezer wordt genodigd deze beweging mee te maken en mee te doen met de lofzang van de discipelen. De plaats van hemelvaart in Handelingen is een andere. Hemelvaart is allereerst het begin van 'de tussentijd', die zendingstijd is. Elk woord in Hand. 1:1-14 dringt in de richting van een nieuwe periode, waarin Jezus lichamelijk afwezig, maar in de Geest aanwezig zal zijn, om zijn discipelen in staat te stellen de grote opdracht te vervullen. Daarom eindigt deze perikoop met het gezamenlijk gebed om de Heilige Geest: „HERE, kom, help ons, sterk ons!” Vanuit de eigen plaats die de Hemelvaart in het evangelie en de Handelingen inneemt – de ene keer als afsluiting van de omwandeling op aarde, de andere keer als beginpunt van een loodzware tussentijd – laten Lukas' redactionele ingrepen zich dus verstaan. Zo zien we, dat de bijbelschrijvers bij hun weergave van gebeurtenissen niet alleen het middel van de ver-dichting gebruikten, maar ook het middel van de overbelichting. Het effect hiervan kan zo groot zijn, dat sommige exegeten geneigd zijn aan twee verschillende

gebeurtenissen te denken⁶, terwijl anderen een sterk door de historische kritiek bepaalde oplossing voor de verschillen zoeken.⁷ Beide benaderingen houden te weinig rekening met de eigen aard van de bijbelse geschiedschrijving.

Profetisch en Geestelijk

Nog vele andere 'technieken' kenden de bijbelschrijvers om geschiedenis te schrijven. Ik denk ook aan het gebruik van bepaalde namen, die – gaande de geschiedenis – een symbolische meerwaarde hebben gekregen. Zo denk ik aan de karakterisering van Egypte in Jes. 30:7; 51:9 en Ps. 87:4 als het oervloedmonster 'Rahab' – zie Job 26:12 –, de zeedraak die een tegenstander is van God en een bedreiging van het leven op aarde. Te denken valt ook aan de wijze waarop de naam van Israëls buurland Edom gaat functioneren als een chiffré van de Gode vijandige volkeren (Jes. 63:1-6). Ik denk ook aan de geestelijke typering die de eerste christenen van Rome gaven door van Babylon te spreken (2 Pet. 5:13). Simpel maar zeer indringend wordt hiermee over de geschiedenis een profetisch licht geworpen. Om weer iets heel anders te noemen. Oude geschiedenissen worden soms – verrijkt met nieuwe openbaringskennis – herschreven. Op de wijze waarop in Openb. 12:3 de moederbelofte van Gen. 3 wordt opgenomen rust het gewicht van vrijwel heel de openbaringsgeschiedenis! Zo'n herschrijving is mogelijk ook terug te vinden in Gen. 20:1-18, waarin het reeds bekende verhaal van Gen. 12:10-20 op zo'n wijze is her-bewerkt, dat andere openbarings- en ervaringskennis daarin een plaats heeft gekregen. Ook zou het Johannes-evangelie, dat zo'n heel eigen karakter heeft, de vrucht van zo'n herschrijving kunnen zijn, een vrucht van de Geest. Wijst daarop niet het woord van onze Heiland: „Nog veel heb Ik u te zeggen, maar ge kunt het thans niet dragen. Maar wanneer Hij komt, de Geest der waarheid, zal hij u de weg wijzen naar de volle waarheid.” (Joh. 16:12,13)⁸ Daarbij komt dat we met nog twee – haaks op elkaar staande – mogelijkheden rekening moeten houden. Er zullen bijbelgedeelten zijn, die in hun verloop zo dicht bij het werkelijk gebeurde staan, dat een camera vrijwel hetzelfde beeld geregistreerd zou hebben. Maar omgekeerd mag niet worden uitgesloten dat er enkele gevallen van bijbelse geschiedschrijving zijn, die een in historie verpakte gelijkenis zijn. Zo sluit ik op zowel historische als literaire gronden niet uit, dat het bijbelboek Jona zo'n his-

torische gelijkenis is. Dit boek lijkt uitsluitend om de boodschap geschreven, zoals de Here Jezus sommige gelijkenissen uitsluitend om de boodschap verteld heeft.

Verkondigende geschiedenis

Uit deze voorbeelden blijkt, dat m.i. de wijze waarop de Bijbel geschiedenis schrijft niet onder één noemer valt te brengen. Iedere overkoepelende karakterisering van de aard van de bijbelse geschiedschrijving stuit op bezwaren. Het dichtste bij de roos is mogelijk wel die van Van der Dussen: „verkondigende geschiedschrijving”. In mijn woorden: de Bijbel is zo geschreven dat de boodschap, die ligt in hetgeen geschied is, maximaal óverkomt. Inderdaad kan dat van misschien wel alle verhalende stof in de Bijbel gezegd worden. Maar als algemene typering kleeft hieraan toch wel dit bezwaar – mogelijk verklaart dat de felheid van Koers’ reactie, ook al geeft Van der Dussen daartoe geen enkele aanleiding!: de geschiedenis die God met Israël en in Christus gegaan is, hoeft niet verkondigd te worden, hoeft niet boodschappelijk gemaakt te worden, die is verkondiging, die is boodschap. De bijbelse *geschiedenis* is verkondigende *geschiedenis* geweest, de *geschiedschrijving* heeft daaraan als zodanig niets toegevoegd.

Nalezing

Over een enkel punt van de gevoerde discussie wil ik heel kort nog iets zeggen. Zo heb ik nauwelijks verwezen naar de bijdrage van Bart Cusveller (*Opbouw* 41e jrg. nr. 25, pg. 468), hoewel ik die zeker de moeite waard vond. Ook ben ik voorbijgegaan aan Van Kampens opvatting, dat het criterium voor de historische betrouwbaarheid gezocht moet worden in de vraag of de Here Jezus bepaalde stof uit het Oude Testament als historisch beschouwt (*Opbouw* 41e jrg. nr. 10, pg. 188). Behalve dat ik deze benadering te theoretisch en dogmatisch vind, zou ik willen tegenwerpen dat voortdurend blijkt, dat zowel de Vader als de Zoon zich doorlopend aanpassen aan het kennisniveau van de mens(en) met wie zij in gesprek zijn... Tenslotte, wat nut ons deze hele bezinning? Allicht zijn er in het licht van het komende Koninkrijk buitengewoon veel waardevoller dingen te doen, dan over de aard van de bijbelse geschiedschrijving te discussiëren. Om die reden ben ik ook wel blij, dat het gesprek steeds in het tweede deel van *Opbouw* gevoerd werd. Ik kon ook wel iets begrijpen van die wat bittere verzuchting van ds. Koers: er wordt meer over het brood

gesproken dan dat er heerlijk van gegeten wordt. Toch heeft de hele bezinning iets onontkoombars. Sinds de Verlichting is de mens ook de Bijbel veel sterker 'historisch' gaan benaderen. Voorzover de resultaten van deze veranderde leeswijze op ongeloof gestoeld zijn, kun-

Het nut van deze hele bezinning? Het met kinderlijk vertrouwen lezen van en leven naar het evangelie

nen we er niet zo heel veel mee. Maar voorzover die benadering oog geeft voor spanningen binnen het bijbelse geschiedenisbeeld en tussen de Bijbel en hetgeen wij van het Oude Oosten weten, is er alle reden om op gelovige wijze de gedachten eens te laten gaan over de resultaten daarvan. Echter niet om bij die historische vragen te blijven steken, maar vanuit het verlangen ruimte te scheppen voor onbevangen schriftstudie. „Voed het oud vertrouwen weder.” Daarin is voor mij het nut van dit hele gesprek gelegen: door een bezinning op de bijbelse geschiedschrijving ruimte scheppen voor het eigenlijke: het met kinderlijk vertrouwen lezen en beluisteren van de Bijbel, het leven met en naar het evangelie.

Noten:

- 1 J.P. Versteeg, *Evangelie in viervoud. Een karakteristiek van de vier evangeliën*, Kampen 1980, pg. 22.
- 2 Zie hiervoor bijv. C. Vonk, *De Voorzeide Leer, deel 1c. Numeri, Deuteronomium, Barendrecht 1966*, pg.328-333.
- 3 Vonk, a.w. pg. 333
- 4 Koers vestigt hierop ook de aandacht (*Opbouw* 41e jrg. nr. 21, pg. 384). Zie ook J. van Bruggen, *Christus op aarde. Zijn levensbeschrijving door leerlingen en tijdgenoten*, Kampen 1987, pg. 74vv
- 5 De aversie van Koers tegen het woord 'verhaal', „het theologische modewoord van deze tijd” (*Opbouw* 41e jrg. nr. 21, pg. 385) deel ik niet. Allereerst zijn de woorden verhaal en verhalen niet modieus, maar worden ze al talloze malen door Grefdanus gebruikt in bijv. zijn *Lukas-commentaar*. Ten tweede worden de bijbelse geschiedenissen ook werkelijk verhaald, zoals prachtig blijkt uit het – overigens kritisch te lezen – boek van J.P. Fokkelman, *Vertelkunst in de Bijbel. Een handleiding bij literair lezen*, Zoetermeer 1995
- 6 O.a. E. Ellis is van mening, dat in Luk. 24 van een andere gebeurtenis sprake is dan in Hand. 1 (zie J. van Bruggen, *Lucas. Het evangelie als voor-geschiedenis*, Kampen 1993, pg. 417)
- 7 Wolphart Pannenberg bijv. is van mening, dat in de traditie van de vroeg-christelijke kerk Pasen en Hemelvaart

aanvankelijk samenvielen en pas in een later stadium van de traditievorming als twee onderscheiden gebeurtenissen werden beschouwd. Zie *De geloofsbelijdenis. Een uitleg van de apostolische geloofsbelijdenis voor mensen van nu*, Baarn 1976, pg. 115.

8 Zie hierover H.N. Ridderbos, *Het evangelie naar Johannes. Proeve van theologische exegese, Deel 1 (hoofdstuk 1-10)*, Kampen 1987, pg. 11-28, m.n. pg. 25vv.

Tussen kerk en keuken

Van Terrazzo tot Steiger

Tussen Kerk en Keuken staat (als je een beetje omfietst) een huis. Niet direct een mededeling om van je stoel te vallen. Er staan er tenslotte een slordige 40.000 in Alkmaar. Maar dit huis is iets speciaals. Het is een 'aanloophuis' en draagt de naam 'De Steiger'. Het huis ligt aan één van Alkmaars oudste grachten en er was vroeger een tegelzetterij in gevestigd. Het heette 'Terrazzo' en het was een oud pand waar het nodige aan moest gebeuren zonder dat het nu direct op instorten stond. Er is bijna een jaar in het huis gewerkt, getimmerd en geveerd.

Vorig jaar september is 'De Steiger' geopend. Feestelijk, gezellig, maar zonder fanfares en tromgeroffel. Eigenlijk meteen een typering van het huis zoals het nu is: gezellig, eenvoudig en functioneel. De Steiger is een plek waar mensen even hun anker uit kunnen gooien... Een pleisterplaats waar mensen naar elkaar luisteren... Het is ook een huis waar mensen van diverse kerken elkaar ontmoeten en waarderen zonder dat ze meteen zeggen: Samen-werken is Samen-kerken. Verschil mag er zijn en dat werkt bijzonder ontspannen. Ik wil u graag een kleine impressie geven van het reilen en zeilen in De Steiger. Het ligt zo duidelijk tussen mijn keuken en de kerk dat ik dat niet kan laten. Om te beginnen heeft De Steiger telkens een ander gezicht: Donderdagmiddag en vrijdagavond is het een aanloophuis. De ruimte is dan een soort huiskamer waar mensen een kop koffie kunnen halen en een praatje maken. Ongedwongen en tot niets verplicht. Gewoon een luisterend oor voor wie daar behoefte aan heeft. Er druppelen een paar mensen naar binnen... Koffie? Thee? Ja graag! Als iemand bijna stamgast is geworden, schaamt hij of zij zich er niet meer voor om problemen op tafel te gooien. Niet om een oplossing te krijgen. In het aanloophuis zitten geen psychiaters of hulpverleners.

Daar is 'de bemanning' van De Steiger duidelijk in. Ze verwijzen als dat nodig is naar instanties die mogelijk kunnen helpen. Meer niet. Medewerkers zijn gewoon medemensen. Maar wél medemensen die wegwijzers willen zijn naar de belangrijkste helper die een mens kan hebben: Jezus.

's Maandags is 'De Steiger' een leslokaal. Hollandse vrouwen zitten om de tafel met Spaanstalige vrouwen uit de rosse buurt. Op tafel ligt een lesboek: 'En nou in het Nederlands'. Niet dat dat 'Nederlands' altijd lukt. De vrouwen babelen met elkaar in een mengelmoes van Spaans en Hollands. Als ze elkaar niet begrijpen, zijn er altijd nog handen en voeten en daar gelden geen taalbarrières voor. Op vrijdagavond is De Steiger, naast Aanloophuis, de thuisbasis van het team christenvrouwen dat de rosse buurt intrekt. In hun armen hebben ze een emmer rozen. Op de Achterdam verwachten de vrouwen het team al. Ze wuiven vanachter de ramen. Sandra, een vrouw uit Zuid-Amerika, vraagt advies aan Ada. Ada spreekt Spaans en voert vanavond het woord. „Mogen we binnenkomen?” Ja, ze mogen binnenkomen. Sandra roept een buurvrouw en de andere leden van het team gaan ook naar binnen. Het kamertje is meteen bomvol en het is er bloedheet. Mannen komen langs de ramen en kijken naar binnen. Zo'n horde vrouwen verwachten ze nu ook weer niet. Nieuwsgierig en niet begripend lachen ze wat. Met een ruk trekt Sandra de gordijnen dicht. Ada pakt haar bijbel. Ze leest een stukje voor. Eerbiedig luistert iedereen. Ada legt het gedeelte dat ze gelezen heeft uit en bidt kort. Voor de kinderen, waar Sandra zich zorgen om maakt. Voor haar moeder. Sandra heeft tranen in haar ogen en wist ze na het 'amen' beschaamd weg. Ze gaan verder en worden aangeschoten door een man die al de hele avond langs de straat slentert. Duidelijk met zijn ziel onder zijn arm. „Waarom doen jullie dit. Zijn jullie soms van het Leger des Heils?” vraagt hij lankerig. Ze praten een tijdje met hem en verwijzen hem naar De Steiger, die op vrijdagavond ook bemand is. Wat schut-terig loopt hij in de richting van het Lutik Oudorp. Als de koffiekannen leeg zijn en het team terugkeert naar De Steiger, zien ze de man in gesprek met een van de medewerkers... Even het anker uitgegooid.

Nee, De Steiger is geen 'Terrazzo' meer. Bij Terrazzo denk je aan een terras. Aan gemakkelijk achterover leunen, geen verplichtingen... aan staren naar de zon. Zo is De Steiger niet. Natuurlijk wordt er gelachen, natuurlijk is er ont-

Voor de kinderen

Achter alle vragen staan cijfers. Deze moeten worden gezet in het onderste vak. Is het antwoord bv .David en er staat achter 5-7-10-6-32. Zet dan de D in vakje 5 de A in vakje 7 enz. Als je het goed hebt gedaan vind je de reden waarom David Saul niet wil doden.

1. De Edomiet Doëg was een opzichter van Saul. Waar was Doëg opzichter over? 1 Sam. 21:7 (9-41-40-25-15-40-17)
2. Als David wordt herkend door de koning van Gath wordt hij bang en stelt zich dan aan als een 1 Sam. 21:13 (3-30-19-11-29-4-8-21-14-27-34)
3. Als de soldaten van de garde weigeren de priesters en hun familie te doden geeft Saul Doëg hiervoor de opdracht. Met welk wapen dood hij de priesters? 1 Sam. 22:19 (29-3-20-23-40-33)
4. Wat had de stad Keila nog meer dan deuren? 1 Sam. 23:7 (27-40-28-42-12-36-31-37)
5. Naar welke woestijn gaat David dan? 1 Sam. 23:14 (29-1-32)
6. David ontkomt aan Saul doordat er oorlog uitbrak. Toch gaat Saul weer achter David aan. Als Saul gaat rusten is dat in een spelonk waarin David en zijn mannen zijn. Waar snijdt David een slip van af? 1 Sam. 24:5 (6-22-13-16-39-5)
7. In welke streek had Nabal uit Maon zijn bedrijf? 1 Sam. 25:2 (2-10-40-6-26-18)
8. Als Nabal weigert David en zijn mannen te eten te geven wil David hem straffen maar de vrouw van Nabal geeft opdracht aan haar knechten zonder dat Nabal dit weet om hun voedsel en drinken te brengen. Wat zat er in de twee kruiken voor drinken? 1 Sam. 25:18 (3-7-24)
9. Van Abigail, de vrouw van Nabal, werd gezegd dat zijn verstandig was, maar Nabal was en ruw in zijn optreden. 1 Sam. 25:3 (38-10-40-35)

De oplossing van de vorige maal is: PRIESTERS.

G. Wijkhuizen-van Vuuren, Den Helder

spanning. Maar er wordt ook gewerkt. Soms met zweet en tranen. Er wordt ook een ander soort 'werking' ervaren. Werking van de Geest. Iets om blij mee te zijn.

U hebt een beetje een idee gekregen van het werk in en vanuit De Steiger. En natuurlijk is er veel meer over te vertellen. Leden van de teams doen dat met alle plezier. Ze hebben er, nu het huis een tijdje draait, weer tijd voor. Wilt u meer weten? Bel of schrijf naar: Margreet Maljers-Kroes, Herenweg 7, 1829 AA Oudorp. Tel. 072-5123622 of Cees Wakker, Blaer 44, 1831 AB Koe-dijk (Alkmaar). Tel.: 072-5617302.

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Persschouw

De Vrijgemaakten en het Liedboek

Onlangs publiceërde het deputaatschap Kerkmuziek van de Gereformeerde kerken Vrijgemaakt een lijst met 255 gezangen uit het Liedboek. De bedoeling daarvan is dat de kerken de op deze lijst vermelde gezangen zullen gaan 'beproe-ven', en dat later een definitieve versie ervan voor gebruik in de kerken zal wor-

den vrijgegeven. Niet alleen binnen, maar ook buiten de eigen kerken heeft deze poging van de Vrijgemaakten om hun kerkelijke liederenschat uit te breiden de aandacht getrokken. Zo heeft het Centraal Weekblad (van de SoW-kerken) er op 23 januari een artikel van dr. Jan Smelik over opgenomen, onder de titel: 'Ontdekking van het Liedboek'. Ook de ondertitel mag er trouwens wezen: 'Aardverschuiving bij vrijgemaakten'. (Smelik is zelf Vrijgemaakt, en een iets verkorte versie van hetzelfde artikel had op 17 januari ook al in het Nederlands Dagblad gestaan.) Hij begint met iets uit het verleden op te halen: *De invoering is () curieus omdat de huidige bundel uit het Gereformeerd Kerkboek amper tien jaar gebruikt wordt. Bovendien verliep de totstandkoming erg moeizaam. Onder andere door het ontbreken van een eensluidende visie en hanteerbare criteria. Ondanks deze negatieve ervaring staat de bundel nu alweer op de helling. Dit illustreert de onvrede met het gezangboek. Niet alleen binnen maar ook buiten de vrijgemaakte kerken ontmoette de gezangbundel uit het Gereformeerd Kerkboek stevige kritiek.* Vervolgens gaat Smelik in op de zijns inziens belangrijkste redenen waarom er

op dit moment binnen de Vrijgemaakte kerken ruimte is om met een zó royale selectie uit het Liedboek voor de dag te komen: *De ruime selectie uit het Liedboek voor de kerken is opvallend. Want openheid naar Liedboek-liederen was er tot voor kort vrijwel niet. Vrijgemaakten hadden de gewoonte om (vooral heden-daagse) liederen en liedbundels mede te beoordelen op grond van het theologische milieu waaruit ze afkomstig waren. De herkomst lijkt nu gelukkig geen belemmering meer te zijn. Belangrijker nog was dat liederen doorgaans afgekeurd werden wanneer ze in vrijgemaakte ogen verkeerd geduid konden worden. Bij de huidige selectie had men een ander beleid: indien men vond dat een tekst goed bijbels op te vatten was, werd het lied aanvaardbaar geacht. Deze forse koerswijziging maakt het mogelijk dat deputaten meer dan de helft van het Liedboek hebben vrijgegeven.* Dat de hier geschetste ontwikkeling van het denken binnen de GKV zich inderdaad zo heeft voorgedaan, kan blijken uit een interview met de voorzitter van het betreffende deputaatschap Kerkmu-ziek, de Amersfoortse predikant ds. C. van den Berg. Het Nederlands Dagblad van 2 januari tekende de volgende uitspraken uit zijn mond op: *Inderdaad zijn er grote bezwaren in te brengen tegen de theologische achtergrond van sommige Liedboekdichters. Maar wij stelden ons op het standpunt dat je de gezangen op zich zelf genomen moet bekijken. En als een tekst ook goed bijbels te duiden is, vinden we dat je er geen bezwaar tegen hoeft te maken om die te zingen.*

Onwillekeurig denk je dan als Nederlands Gereformeerde toch even terug aan de manier waarop 30 jaar geleden een aantal vaders en broeders in het geloof kerkelijk gekielhaald zijn, op grond van hun handtekening onder een brief, waarvan de tekst allerm minst op zichzelf werd beschouwd, en alleen de vraag of die tekst misschien ook goed bijbels te duiden zou zijn, al voldoende was om gereide verdenking tegen iemand te koesteren.

Terug naar het Centraal Weekblad, en het artikel van Smelik. Wat betreft de werkwijze van het deputaatschap van de GKV legt hij een link met onze NG kerken: *Door een Liedboek-selectie te gebruiken treden de gereformeerd-vrijgemaakten in de voetsporen van de Nederlands Gereformeerde Kerken.* En weliswaar zijn beide selecties dan niet gelijk, maar Smelik constateert wel: *De Nederlands-gereformeerde gezangen-commissie legde vrijwel dezelfde theologische maatstaven aan.*

Theologisch op één lijn, de GKV in het voetspoor van de NGK – kijk, dat doet een oprecht Nederlands Gereformeerd hart toch goed!

M.H.T. Biewenga, Emmeloord

Kerknieuws

Beroepen/Intrede/Afscheid

Aangenomen naar Hattem: kand. H. van der Velde te Wezep

Adressen

NGK Heemstede-Haarlem (herhaald bericht)

Het adres van ds. P. Kurpershoek is Söderblomstraat 69, 2131 GC Hoofddorp. Tel. 023-5553128, fax 023-5553754.

Regio Arnhem

Regioscriba: Mevr. G.F. ter Velde-van der Heide, De Ruyterstraat 6, 6712 DS Ede, tel. 0318-619395.

Overig nieuws

Predikantsplaats in Veenendaal

De gemeente te Veenendaal, die op 5 januari 1997 is geïnstitueerd, heeft voorbereidingen getroffen tot het beroepen van de eerste 'eigen' predikant. Tot dusverre verleent ds. W.J. van der Linde van Voorthuizen/Barneveld ook diensten aan de gemeente van Veenendaal.

Regiovergadering Utrecht d.d. 29 januari 1998

De Nederlands Gereformeerde Kerken in de regio Utrecht hebben op 29 jan. 1998 te Houten de eerste vergadering van het nieuwe jaar gehouden. Na de opening, verzorgd door ds. Dick Westerkamp, werd o.a. gesproken over de regeling die met ds. v.d. Wind van Bunschoten-Spakenburg is getroffen. De vergadering gaat akkoord met de wijze waarop deze regeling tot stand gekomen is, tevens kan zij zich vinden in de regeling zelf. Verder kwamen nog ter onderlinge bemoediging aan de orde de positieve zaken die zoal bij iedere gemeente aanwezig zijn, waarbij ook de zorgen in elk van de gemeenten met elkaar gedeeld werden. Erg bemoedigend was de wijze waarop rand- en buitenkerkelijken in Houten via de Alpha-cursus met het geloof in aanraking komen en verscheidenen tot geloof zijn gekomen. Hieruit blijkt dat evangelisatie in deze tijd mogelijk is. Er zijn gemeenten met veel enthousiasme, goed jeugdwerk en groei in

ledenaantal. De gemeente in Amersfoort is bezig met de voorbereidingen voor een tweede vergaderplaats in Amersfoort-Noord. Vijf gemeentes uit de regio, Loosdrecht, Bunschoten-Spakenburg, Zeist, Amersfoort en Bilthoven, zijn bezig met beroepingswerk of bereiden dit voor.

De zorg die gedeeld werd, werd verwoord door een gemeente met een klein ledenaantal, waarbij het vooral voor de jeugd erg pijnlijk is.

Tot slot werd de afvaardiging naar de Landelijke Vergadering 1998 te Doorn vastgesteld: Primus: dhr. H.J. Haandrikman, Bunschoten-Spakenburg; secundus: dhr. D. ter Beek, Bunschoten-Spakenburg. Primus: ds. W. Smouter, Breukelen; secundus: dhr. D. Kamsteeg, Amersfoort. Primus: dhr. B. Krol, Doorn; secundus: dhr. C. de Best, Nieuwegein.

De volgende vergadering wordt gehouden D.V. 17 september 1998, waarbij de Nederlands Gereformeerde Kerk van Loosdrecht de roepende kerk is. Nadat Kees van den Brink in dankgebed is voorgegaan, sluit hij de vergadering.

Voortgezette regiovergadering Alkmaar-Zaandam d.d. 29 januari 1998

Na de opening en constituering van de vergadering komen de resterende stukken voor de LV aan de orde. T.a.v. het stuk over vrouwelijke ambtsdragers is er grote aarzeling om voor dit stuk te stemmen op de LV, omdat het verwijdering binnen onze kerken kan geven en omdat het de contacten met de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt kan bemoeilijken. De meeste kerken vinden het niet wijs om het verzoek van Arnhem te honoreren. Het stuk over de beroepingsprocedure krijgt geen steun. De vergadering is niet tegen een gesprek over een eventueel in te stellen commissie die tussen predikanten en gemeenten kan bemiddelen. Het voorstel om zendelingen ook bij de SEV onder te brengen voor wat betreft hun pensioen wordt gesteund door de regio. Dat geldt ook t.a.v. de rechtspositie van predikanten.

Over het rapport van de commissie, die de opleidingen tot dienst des Woords onderzocht heeft, besluit de vergadering het volgende:

- Opleiding moet dienen tot het krijgen van predikanten die God en zijn Woord willen dienen.
- Er is aarzeling om doctoraal verplicht te stellen. En als dat toch zou gebeuren, dan wil de regioverga-

- ring graag een overgangsregeling zien voor de huidige studenten.
- Het werk van de TSB en het NGS dient in de discussie betrokken te worden. Als er een nieuwe weg ingeslagen wordt dan dienen TSB en NGS als iets van waaruit we verder willen.

De samensprekingen met kerken in binnenland

De commissie dient zich in te zetten voor ondersteuning van contacten aan de basis. Ook zou er aandacht gegeven moeten worden aan de diaconale contacten en zouden deze versterkt moeten worden.

De regio vindt op grond van samenwerking en samensprekingen die er zijn, dat de CGK en GKV moet worden duidelijk gemaakt dat positieve ontwikkelingen tussen gemeenten niet teruggedraaid kunnen en mogen worden. Wat betreft de nagekomen stukken krijgt alleen de stemprocedure aandacht. De vergadering gaat akkoord met deze procedure.

De afvaardiging naar de LV wordt definitief vastgesteld.

Alkmaar is de roepende kerk voor de volgende vergadering die gehouden zal worden op D.V. 14 mei 1998.

Regiovergadering Noord-Nederland d.d. 9 februari 1998

De voorzitter, ds. K. Muller (Heerenveen), leest 1 Cor. 13 en gaat voor in gebed. Als scriba wordt benoemd br. H.W. Tamminga (Haren) en voor het Kort Verslag draagt br. A. Wendt (Hoogeveen) zorg. Notuliste is zr. E. Kole-Mollema (Heerenveen).

De voorzitter memoreert het overlijden van ds. Van Katwijk, die predikant in de Vrije Geref. Kerk in Wolvega is geweest. Daarnaast feliciteert hij ds. Gerkema met de twee beroepen uit Oegstgeest en Amersfoort en wenst hij de gemeente Groningen (en de regio) geluk met het blijven van ds. Gerkema in Groningen. De kerk van Wolvega is met kennisgeving afwezig.

De notulen van de vergadering van 27 oktober 1997 worden ondertekend. Een STAGG-cursus voor ambtsdragers wordt in Heerenveen in maart-april gehouden. Het archiefonderzoek wordt nu afgerond. Er ontbreekt helaas wel het een en ander. De kerken zullen een inhoudelijk archief ontvangen. Heerenveen is archiefbewarende kerk. Voor de commissie-Ten Post, bestaande uit de predikanten Van der Berg en Gerkema, is er op dit moment geen taak meer. Daarmee wordt de commissie opgeheven. De regiokerken gaan zich nader

beraden over hoe om te gaan met de ondertekening van het nieuwe formulier voor Dienaren des Woords (ook in relatie tot de zusterkerken en in relatie met andere kerkgenootschappen). De kerken zullen doornemen over de inhoud en de rol van de belijdenisgeschriften. De regionale bezoekencommissie gaat in principe eens per twee jaar de kerken langs. Er is altijd de mogelijkheid om tussentijds een beroep op de commissie te doen.

De agenda van de Landelijke Vergadering wordt besproken.

Bij de rondvraag voor de kerken wordt meegedeeld dat de gemeenten van Groningen en Haren nauwer samenwerken in bijv. het pastoraat en gesprekskringen.

Br. H.Y. Alkema uit Heerenveen eindigt de vergadering met dankgebed.

Regiovergadering 's-Gravenhage d.d. 18 februari 1998

Namens de roepende kerk van Katwijk opende br. A.J. Peereboom de vergadering. Alle kerken waren door gemandateerde ambtsdragers vertegenwoordigd. De vergadering werd geconstitueerd en het verslag van de vergadering van 20 november 1997 werd, na een kleine wijziging, vastgesteld.

Overeenkomstig de ter vergadering vastgestelde agenda werden alleen onderwerpen behandeld die tijdens de L.V. Doorn '98 aan de orde zullen komen. Dit met name om de broeders, die naar de LV zijn afgevaardigd, van de nodige informatie te voorzien over de standpunten van de tot de regio behorende kerken, aangaande de voorliggende stukken.

Voor de pauze passeerden onderwerpen van financiële en organisatorische aard.

Na de pauze werd eerst een standpunt ingenomen met betrekking tot een tweeledig voorstel van de kerk van Zoetermeer. Hiermee verzoekt de regio aan de LV om alle mogelijkheden tot contactoefening met de CGK en GKV zoveel en waar mogelijk te blijven ondersteunen. Ten tweede wordt de LV verzocht om onderwerpen die 'vernieuwingen' betreffen, zodanig te behandelen dat in onze kerken een periode van rust kan ontstaan.

Daarna kwamen onderwerpen aan de orde die zich voor een principiële bespreking leenden. Zo werd uitvoerig gesproken over de theologische opleidingen en verdere vorming van dienaaren des Woords t.b.v. de NGK'n; openstelling van alle kerkelijke ambten voor vrouwen, zoals door de regio Arnhem bepleit, en de rapporten m.b.t. samen-

spreking met andere kerken in binnen- en buitenland.

Na aanwijzing van de kerk van Lisse als roepende kerk voor de najaars-regiovergadering, het zingen van Ps. 99:1 en dankgebed door br. R. Horsman, werd de vergadering door de voorzitter gesloten. De vergadering kan gekenschetst worden als een bijeenkomst waarin de broederliefde, als bedoeld in Hebr. 13:1, welk bijbelgedeelte bij de aanvang van de vergadering was gelezen, duidelijk merkbaar was.

Regiovergadering Arnhem d.d. 5 februari 1998

De roepende kerk was die van Arnhem en namens deze kerk presideerde ds. Van 't Hof. Hij heette de afgevaardigden naar de LV hartelijk welkom en br. Scheffer, die stage loopt in Ede; tevens de afgevaardigden van de Chr. Ger. Kerk van Arnhem. Bovendien was er een bijzonder welkom voor zr. G.F. ter Velde-van der Heide die onze regio voor de periode van 4 jaar zal dienen als regiosecretaris. Haar adres is: De Ruyterstraat 6, 6712 DS Ede (tel. 0318-619395).

De vergadering werd geconstitueerd en de agenda werd vastgesteld.

De notulen van de regiovergadering van 13 nov. 1997 werden behandeld. Naar aanleiding daarvan werden o.a. opmerkingen gemaakt ten aanzien van de preekbespreking bij examinatie en de behandeling van comité-zaken. Daarna volgde de bespreking van de stukken die op de tafel van de LV zullen liggen.

Zo kwamen de volgende onderwerpen aan de orde:

Waardering voor de handhaving van de getrapte vertegenwoordiging.

De vraag om openstelling van alle ambten voor de zusters. De vergadering vroeg zich af of het moment waarop deze openstelling aan de orde komt wel gunstig is: is dat nu wel wijs? Daarnaast meende de vergadering dat de vraag zelf legitiem is en om beantwoording vraagt.

N.a.v. het TSB-verslag kwam de vraag op hoe een eventuele geschiktheid van studenten beoordeeld moet worden.

T.a.v. een eventuele eigen opleiding wogen vooral overwegingen van haalbaarheid zwaar.

Bovenal zullen de criteria t.a.v. de deugdelijkheid van een opleiding duidelijk moeten worden.

Wat de samensprekingen met de Chr. Ger. en de Vrijg. Ger. Kerken betreft werd het gevoelen geuit om vooral de contacten plaatselijk te zoeken en uit te

bouwen. De plaatselijke ontwikkelingen worden als zeer positief ervaren en een verwoording daarvan achtte de vergadering van belang. Bijzondere waardering had de vergadering voor het optreden van onze Cie. voor Contacten en Samenspreking. Tenslotte werd ingegaan op het verslag van de St. Evangelie en Moslims, waarbij Ede enige toelichting gaf.

Na deze bespreking volgde de rondvraag onder de kerken. Daarvan maakte de kerk van Apeldoorn gebruik door op te merken dat zij nu ook gesprekken heeft met de Vrijg. Kerk. En de kerk van Veenendaal deelt mee dat zij voorbereidingen treft om te gaan beroepen.

Van de persoonlijke rondvraag maakte niemand gebruik.

De volgende vergadering werd vastgesteld op 8 oktober. Roepende kerk zal dan Doetinchem-Velp zijn.

Sluiting van de vergadering door ds. Smit volgde op de vaststelling van het persverslag.

Regiovergadering Het Zuiden d.d. 14 november 1997

Uit deze vergadering valt het volgende te melden:

- Naar de landelijke vergadering worden als primi afgevaardigd: ds. G. van Dijk, ds. A. v.d. Dussen en ds. P.G. Sinia. Als secundi worden afgevaardigd ds. G. Haveman, M. van Zanten en twee nog te benoemen afgevaardigden uit Almkerk/Werkendam en Eindhoven.
- De stukken van de landelijke vergadering werden behandeld. Alleen het punt van de vrouw in de ambten wordt doorgeschoven naar de volgende vergadering teneinde een weloverwogen standpunt te kunnen innemen. De stukken met de codes 12.1, 13, 15, 20, 30, 32, 42.1 en 44 worden voor kennisgeving aangenomen. De vergadering gaat akkoord met de voorstellen zoals gedaan in de stukken met de codes 12.2, 12.4, 12.7, 14, 31, 33, 34, 42.1, 43 en 45. Niet ondersteund wordt het stuk met de code 12.3. Over de stukken 12.5 en 21 wordt (nog) geen besluit genomen. Niet-ontvankelijk verklaart men stuk 12.6.
- Er wordt verslag gedaan door de commissie i.v.m. de kwestie-Breda. Het standpunt van de commissie wordt nog wat aangescherpt door de vergadering en verwoord in een brief aan de betrokkenen.
- Er wordt overlegd wat de praktische/financiële gevolgen zijn van het overgaan van ds. v.d. Vegt naar de

Gereformeerde Kerken (synodaal). Br. Punt van Breda en br. Olijrhook zullen dit nader onderzoeken.

Landelijke Conferentie COGG

De Landelijke Conferentie 1998 van het Contact Orgaan Gereformeerde Gezindte (COGG) wordt 24 april a.s. in De Aker te Putten gehouden. Aanvang 15.00 uur, einde 21.00 uur. De conferentie heeft als thema: 'Wat is de aard van het Schriftgezag?'. Inleider is prof.dr. J.W. Maris, hoogleraar aan de Theologische Universiteit van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Apeldoorn.

Jaarvergadering Scholen van Gereformeerde Belijdenis

Het VSGB (Verband van Scholen van Gereformeerde Belijdenis) houdt op zaterdag 14 maart a.s. zijn jaarvergadering in De Aker te Putten. Drs. J.J. Bakker te Veenendaal, docent Pedagogiek en Onderwijskunde aan de Christelijke Hogeschool te Ede, spreekt over 'Het communiceren van het heilige' (hoe communiceren we de moraal in het klaslokaal?). Aanvang 10.00 uur.

Nieuw evangelisatiedoosje

De Evangelische Traktaat Zending en Agapè komen dit voorjaar samen met een nieuwe variant op de markt van Agapè's evangelisatiemiddel Kadoosje. Deze nieuwe, algemene variant op het al bestaande Kerst-Kadoosje kan in alle seizoenen worden ingezet.

Een Kadoosje is een klein, kartonnen doosje met een bonbon erin dat als presentje kan worden aangeboden aan bezoekers van een evangelisatiebijeenkomst of kerkdienst. Als de ontvanger het doosje opent wordt een korte evangeliserende tekst leesbaar in de vorm van een kruis. Het Kadoosje kost een gulden en is ook te verkrijgen/bestellen bij de Agapè-stand op de komende Ontmoetingsdag van Nederlands Gereformeerde Kerken, 18 april in Barneveld.

CARAVANS!
Te huur in
Noord-Italië

LAGO-MAGGIORE

Voor seizoen
nog plaats van
25 april tot 13 juni!

DEN HERTOOG

Gratis infomap
Bel: 038-
4214737

Want ik ben er zeker van, dat het lijden van de tegenwoordige tijd niet opweegt tegen de heerlijkheid die over ons geopenbaard zal worden.

Rom. 8:18

In volle vertrouwen op zijn hemelse Vader heeft de Heere thuisgehaald onze zorgzame man, vader en opa

DIRK VAN OMMEN

op de leeftijd van 79 jaar.

Voorthuizen: N. van Ommen-Koele
Oegstgeest: Pim en Elly
Voorthuizen: Wil en Chris
Maastricht: Dick en Pascal
Oegstgeest: Rob en Wil
Julianadorp: Lia en Aart
Voorschoten: Keesje († 1959)
Voorthuizen: Gon
Voorthuizen: Eric, (Sophia † 1987), Riet
Voorschoten: Marja († 1955)
Wezep: Joke en Gerard
Alphen a/d Rijn: Harco
Oegstgeest: Ron en Martine
en de kleinkinderen

20 februari 1998
Harremaatweg 28
3781 NJ Voorthuizen

De begrafenis heeft 25 februari plaatsgevonden op de Algemene Begraafplaats te Voorthuizen.

